

VAN DOCENTPROFESSIONALISERING NAAR ONDERWIJSONTWIKKELING

INVENTARISATIE VAN DE STATUS QUO VAN
ICT-DOCENTPROFESSIONALISERING

SURF

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Managementsamenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Onderzoek	6
2.1 Inleiding	6
2.2 Probleemstelling, onderzoeksvragen en omschrijving van begrippen	6
2.3 Methode, instrumenten en respons	8
2.3.1 Methode	8
2.3.2 Instrumenten	9
2.3.3 Respons	9
3. Inventarisatie	10
3.1 Inleiding	10
3.2 Stand van zaken bij instellingen voor hoger onderwijs in Nederland	10
3.2.1 Eindtermen op het gebied van ICT en onderwijs voor docenten	10
3.2.2 Ondersteuning van docenten: BKO of aanvullende opleidingstrajecten?	11
3.2.3 Inhoudelijk afbakening van het thema ICT en onderwijs	12
3.2.4 Methoden en instrumenten	15
4. Good practices	18
4.1 Inleiding	18
4.2 Beschrijvingen hbo	18
4.2.1 Fontys Hogescholen	18
4.2.2 Hogeschool Utrecht (HU)	21
4.2.3 Hogeschool van Amsterdam (HvA)	23
4.2.4 NHTV	26
4.2.5 Saxion	27
4.3 Beschrijvingen wo	29
4.3.1 Open Universiteit (OU)	29
4.3.2 Technische Universiteit Delft (TUD)	31
4.3.3 Wageningen University and Research centre (WUR)	33
4.3.4 Selective Utrecht Medical Master (SUMMA)	34
5. Conclusies en inspirerende lessen	36
5.1 Inleiding	36
5.2 Conclusies inventarisatie	36
5.2.1 Beantwoording probleemstelling	37
5.3 Conclusies good practices	37
5.3.1 Inspirerende lessen	38
Bijlage 1: Elektronische vragenlijst: hbo-variant	40
Bijlage 2: Elektronische vragenlijst: wo-variant	46
Bijlage 3: Leidraad telefonische interviews	52
Bijlage 4: Beschrijving antwoordcategorie 'anders'	58
Literatuur	60

VOORWOORD

Voor u ligt het onderzoek naar ICT-bekwaamheden van docenten en docentprofessionalisering dat wij in opdracht van SURF hebben uitgevoerd om een antwoord te kunnen geven op de vraag:

Hoe is ICT-docentprofessionalisering in de BKO en eventuele aanvullende opleidingstrajecten op dit moment georganiseerd bij de verschillende instellingen?

Veel mensen hebben eraan bijgedragen dat wij dit onderzoek in relatief korte tijd hebben kunnen uitvoeren. Wij bedanken onze collega's Willem, Christa, Jakkeliën, Esther en Heleen bij het verzamelen van de data en de verwerking van de onderzoeksgegevens. Petra voor het nabellen van de respondenten en het tevens op orde brengen van de lijst contactpersonen.

Het rapport geeft een globaal overzicht van de stand van zaken met betrekking tot ICT-bekwaamheden en docentprofessionalisering. Uit de good practices blijkt dat er geen sprake is van een status quo. Tenzij we de status quo beschouwen als 'voortdurend in ontwikkeling zijn'. Door de interviews met de contactpersonen zijn we in staat geweest de tien belangrijkste en meest inspirerende lessen voor andere instellingen op een rij te zetten. We bedanken hiervoor in de eerste plaats de contactpersonen die de vragenlijsten hebben ingevuld. Op basis van deze ingevulde lijsten hebben we good practices geselecteerd en daarover gesprekken gevoerd met contactpersonen uit de volgende instellingen/opleidingen (in alfabetische volgorde): Fontys Hogescholen, Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, NHTV, Open Universiteit, Saxion, SUMMA Master Geneeskunde Universiteit Utrecht, TU Delft en Wageningen Universiteit and Research centre. We willen hun hartelijk danken voor de moeite die ze hebben genomen om ons te woord te staan en de gespreksverslagen te controleren en accorderen.

Dit rapport is ook tot stand gekomen dankzij de bijdrage van studentassistenten Kristel van Os en Nina te Riele. Zij hebben enthousiast bijgedragen aan het uitvoeren van enkele interviews en de beschrijving van de good practices.

Utrecht, 20 mei 2015

Ineke Lam en Riekje de Jong

Universiteit Utrecht

MANAGEMENT-SAMENVATTING

In dit onderzoek is nagegaan hoe ICT-professionalisering in de Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB hbo) en in de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO wo) en eventuele aanvullende opleidingstrajecten op dit moment is georganiseerd bij de verschillende hoger onderwijs instellingen. In het kwantitatieve deel van dit onderzoek zijn gegevens verzameld bij ICT-contactpersonen en BDB/BKO-contactpersonen die een meer algemeen beeld geven van ICT-bekwaamheden van docenten, hoe die zijn opgenomen in docentprofessionalisering en in beleid, en de inhoudelijke thema's op het terrein van ICT en onderwijs. Van de in totaal 57 instellingen voor hoger onderwijs hebben 21 hbo-instellingen en 14 wo-instellingen deelgenomen. Vervolgens zijn acht instellingen als good practices geselecteerd op grond van de volgende aspecten: aanwezigheid van een BDB/BKO leergang waarbinnen ICT een regulier onderdeel vormt, voldoende professionaliseringsmogelijkheden voor docenten om zich te bekwamen in het gebruik van ICT in het onderwijs en een professionaliseringsbeleid waarin ICT bekwaamheden zijn opgenomen. Tevens is een good practice uit het medisch onderwijs beschreven. De good practices zijn: Fontys Hogescholen, Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, NHTV, Open Universiteit, Saxion, SUMMA Master Geneeskunde (Universiteit Utrecht), TU Delft, en Wageningen Universiteit and Research centre.

Uit het onderzoek blijkt dat in de meeste instellingen ICT-bekwaamheden of in het BDB/BKO-profiel zijn opgenomen of niet afzonderlijk zijn beschreven, maar zijn af te leiden uit diverse beleidsstukken en -notities. ICT-bekwaamheden geformuleerd in eindtermen komt veel minder vaak voor. Verder de meeste instellingen bieden scholing aan specifiek gericht op ICT-bekwaamheden. Instellingen in zowel hbo als wo bieden eigenlijk alle vormen van professionalisering aan met betrekking tot ICT en onderwijs; van individuele ondersteuning tot workshops, didactische trajecten en grassrootsprojecten.

ICT is vaker een regulier onderdeel van een BDB-leergang en vaker een keuze module in de BKO leergang. In de leergangen van de instellingen voor hoger onderwijs zijn blended learning (bij ontwerpen en uitvoeren van onderwijs) en de digitale leer- en werkomgeving/elektronische leeromgeving (bij ontwerpen van onderwijs) gedeelde onderwerpen. BDB/BKO-leergangen maken gebruik van blended learning. Toch lijkt er maar beperkt sprake te zijn van een goede integratie van blended learning in de BDB/BKO-leergangen.

In het wo maken de ICT-bekwaamheden van docenten eerder deel uit van het strategisch onderwijsbeleid en is er een afzonderlijk beleidsplan ICT en onderwijs. In het hbo zijn ICT-bekwaamheden van docenten opgenomen in het professionaliseringsbeleid dat regulier onderdeel is van het personeelsbeleid. Flipping the classroom staat binnen het hbo op de agenda en digitaal toetsen binnen het wo.

De good practices zijn afzonderlijk beschreven en daaruit zijn vervolgens de tien belangrijkste en meest inspirerende lessen getrokken. Deze laten zien hoe de integratie van ICT in het onderwijs van de instelling de hele organisatie raakt en hoe met een fijnmazige ondersteuning waarin ICT- en onderwijskundige ondersteuners intensief samenwerken met docenten, ICT-geïntegreerd onderwijs ontwikkeld wordt. In de good practices wordt in de instellingen goed samengewerkt en afgestemd tussen centraal- en decentraal niveau en wordt kennis gedeeld over de grenzen van de faculteiten heen. BDB/BKO-professionalisering waarin ICT een regulier onderdeel

is en waarbij docenten in hun portfolio voorbeelden moeten opnemen van door hen ontwikkeld ICT-geïntegreerd onderwijs, ondersteunt de verdere ontwikkeling van ICT in het onderwijs. Tevens is zichtbaar geworden dat de onderwijsontwikkeling hierbij belangrijker is dan scholing.

1. INLEIDING

SURF laat een inventarisatie uitvoeren van de manier waarop ICT-docentprofessionalisering in de BasisKwalificatie Onderwijs (BKO) en eventuele aanvullende opleidings trajecten op dit moment is georganiseerd bij de verschillende instellingen voor hoger onderwijs in Nederland. Achtergrond vormt een netwerktafel van SURF over docentprofessionalisering ten aanzien van ICT in het onderwijs (eind 2013) en een daaruit voortvloeiende werkgroep. De werkgroep concludeerde dat er veel kansen liggen om de onderwijspraktijk met behulp van ICT te vernieuwen, maar dat dit in de praktijk moeizaam van de grond komt. Een belangrijke factor hierbij zijn de ICT-bekwaamheden van de docenten. Maar ook op organisatieniveau spelen belemmerende factoren zoals het ontbreken van kaders voor ICT-competenties.

Het project 'Open en Online Onderwijs' dat SURF uitvoert in samenwerking met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) vormt nu aanleiding om op dit thema vervolgstappen te zetten. Welke plaats heeft docentprofessionalisering gericht op het innovatieve gebruik van ICT in het onderwijs bij de verschillende instellingen? Hoe kan dit eventueel verbeterd worden zodat het geven van open en online onderwijs voor iedere docent mogelijk is? Deze inventarisatie vormt de basis voor een breder gesprek hierover.

Eind december 2014 heeft SURF de inventarisatie uitgezet met een opdrachtomschrijving waarin reeds een probleemstelling en onderzoeksvragen waren opgenomen. Geïnteresseerden werden uitgenodigd om voor de uitvoering van dit onderzoek een offerte in te dienen. De offerte die het Centrum voor Onderwijs en Leren van de Universiteit Utrecht heeft opgesteld, is geselecteerd. Het onderzoek is door medewerkers van het Centrum voor Onderwijs en Leren uitgevoerd in de periode februari tot en met mei 2015. Op 27 mei 2015 is het eindrapport besproken met het ministerie van OCW.

Dit eindrapport is als volgt opgesteld. Eerst wordt in hoofdstuk 2 het (inventarisatie) onderzoek¹ toegelicht aan de hand van de door SURF opgestelde probleemstelling en onderzoeksvragen. Ook worden hierin de onderzoeksmethoden en -instrumenten beschreven. Het onderzoek bestaat uit twee op elkaar voortbouwende fasen. Eerst is globaal in kaart gebracht wat de stand van zaken is bij alle instellingen voor hoger onderwijs in Nederland die de elektronische vragenlijst hebben ingevuld. Op basis van deze eerste inventarisatie zijn, evenredig verdeeld over hbo en wo, good practices geselecteerd en beschreven.

In de hoofdstukken 3 en 4 staan de resultaten van het onderzoek centraal.

Eerst worden in hoofdstuk 3 de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd, daarna worden in hoofdstuk 4 de good practices beschreven.

Tot slot bestaat hoofdstuk 5 uit conclusies en inspirerende lessen.

¹ SURF heeft de opdracht uitgezet onder de term inventarisatie. In deze eindrapportage worden de termen inventarisatie en onderzoek als synoniemen gebruikt. Feitelijk vormt de eerste fase van het onderzoek alleen de inventarisatie.

2. ONDERZOEK

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksopzet gepresenteerd alsmede de respons toegelicht. De probleemstelling en onderzoeksvragen waren op voorhand opgesteld en worden nader omschreven in paragraaf 2.2. In paragraaf 2.3 worden de methoden (kwalitatief en kwantitatief) beschreven, de gebruikte instrumenten (elektronische vragenlijsten en telefonische interviews) en de respons.

2.2 Probleemstelling, onderzoeksvragen en omschrijving van begrippen

In de opdrachtoomschrijving die SURF voor dit onderzoek heeft opgesteld, zijn reeds een overkoepelende probleemstelling en onderzoeksvragen opgesteld.

De **probleemstelling** luidt als volgt:

Hoe is ICT-docentprofessionalisering in de BKO en eventuele aanvullende opleidingstrajecten op dit moment georganiseerd bij de verschillende instellingen?

De **onderzoeksvragen** waarop de inventarisatie een antwoord moet geven, luiden:

1. Bestaan er binnen universiteiten en hogescholen *eindtermen* op het gebied van ICT en Onderwijs voor docenten?
2. Op welke manier worden docenten ondersteund om aan die eindtermen te voldoen? Vindt dit plaats in de BKO trajecten van universiteiten en hogescholen? Of in eventuele *aanvullende opleidingstrajecten*?
3. Hoe wordt het thema ICT en Onderwijs binnen deze professionaliseringstrajecten *inhoudelijk afgebakend* en geoperationaliseerd?
4. Op welke manier wordt dit vorm gegeven? Welke *methoden en instrumenten* gebruiken de instellingen daarbij?
5. Zijn er instellingen die het proces zodanig hebben ingericht dat dit als *good practice* gezien kan worden? Wat zijn daar dan de kenmerken van?

Het Centrum voor Onderwijs en Leren heeft de onderzoeksvragen als volgt nader toegelicht:

Ad.1: eindtermen op het gebied van ICT en Onderwijs

In de wederzijdse erkenning van de BKO is ICT niet expliciet in de kenmerken van het BKO profiel opgenomen. De instellingen hebben de ruimte om, binnen de kenmerken, hun eigen invulling aan het profiel te geven. De opname van ICT in het docentprofiel en in de BKO is dan ook de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke instellingen. Uit onderzoek naar docentprofessionaliteit in het Nederlandse hoger onderwijs (2009) blijkt dat universiteiten de BKO zien als beleidsinstrument met betrekking tot de onderwijskwaliteit. Docenten zijn de dragers van de onderwijskwaliteit en voor de omschrijving van hun kwaliteit verwijzen instellingen naar de BKO.

In de vastgelegde prestatieafspraken tussen het ministerie van OCW en de VSNU is de kwaliteit van docenten, uitgedrukt in percentage docenten met een BKO, één van de indicatoren van de kwaliteit van onderwijs (2011, 2012)². Alle universiteiten hebben in hun prestatieafspraken opgenomen welk percentages docenten moet beschikken over een BKO in 2015. In de overeenkomst wederzijdse erkenning BKO is vastgelegd dat docenten hun BKO aantonen door middel van (portfolio)toetsing en dat instellingen de docenten faciliteren in de ontwikkeling van de BKO. Deze facilitering bestaat over het algemeen uit een scholingstraject en coaching. Slechts enkele instellingen

stellen het volgen van scholing verplicht, en dan meestal nog voor nieuw aangenomen docenten. In de meeste instellingen kiezen docenten zelf, in overleg met een BKO-coördinator of hun coach, wat het meest passende ontwikkeltraject is (De Jong en Mulder, 2014).

In de prestatieafspraken tussen het ministerie van OCW en de Vereniging Hogescholen, vastgelegd in het Hoofdlijnenakkoord, is een erkenning opgenomen van de Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB) door alle hogescholen. De Vereniging van Hogescholen heeft besloten tot een wederzijdse erkenning van de BDB en gekozen voor een peer review om de kwaliteit van de BDB te waarborgen³. In de overeenkomst zijn de kenmerken betreffende het profiel van de docent opgenomen. ICT is daarin niet expliciet genoemd. Ook hier is het aan de instelling om hier invulling aan te geven. Veel hogescholen zijn inmiddels bezig met de herijking en vernieuwing van hun docentprofessionalisering op de BDB. In onderlinge peer reviews van de BDB van twee instellingen is een protocol ontwikkeld dat gebruikt gaat worden bij de waarborging van de kwaliteit van de BDB regelingen.

Als gevolg van de ICT ontwikkelingen in het onderwijs kunnen instellingen de rol van ICT in docentcompetenties versterkt hebben. Aandacht voor ICT-bekwaamheden in de instelling kunnen opgenomen zijn in:

- a. eindtermen ICT in een docentprofiel van de instelling,
- b. het strategisch onderwijsbeleid,
- c. de BKO eindtermen of het BKO competentieprofiel, de BDB eindtermen of het BDB competentieprofiel,
- d. in het ICT beleid.

Ad 2. Ondersteuning in BKO/BDB-trajecten of in eventuele aanvullende opleidings-trajecten?

De BDB- en BKO-trajecten verschillen per instelling. Om docenten zoveel mogelijk maatwerk te leveren zijn er door universiteiten verschillende trajecten ontwikkeld (De Jong & Mulder, 2014). Ook de BDB-trajecten zijn verschillend. In deze trajecten kan ICT regulier onderdeel uitmaken van een basisleergang of -aanbod of deel uitmaken van een keuzemodule of -aanbod. Naast de BDB- en BKO-trajecten worden de aanvullende opleidingstrajecten voor innovatief ICT gebruik geïnventariseerd.

Ad 3. Inhoudelijke afbakening van ICT en Onderwijs in professionaliseringstrajecten

Ook de inhoudelijke afbakening van ICT in professionaliseringstrajecten kan verschillen. De ICT-professionalisering kan integraal ingebed zijn in de scholing of kan gericht zijn op uiteenlopende aspecten: van flipping the classroom tot digitaal toetsen. De wijze waarop ICT is opgenomen in de BDB en BKO-trajecten of in afzonderlijke professionalisering wordt in deze deelvraag meegenomen. Evenals het aspect 'methode' van onderzoeksvraag 4 omdat dit in onze optiek nauw aansluit bij de inhoudelijke afbakening en operationalisering.

Ad 4. Methoden en instrumenten

Een instelling kan instituut brede beleidsinstrumenten hanteren om ICT-professionalisering te bewerkstelligen bijvoorbeeld met ICT-stimuleringsbeleid of onderwijsinnovatiebeleid. Ook de kwaliteit van docenten, uitgedrukt in de prestatie indicator 'percentage docenten met een BKO' kan een beleidsinstrument zijn om ICT-bekwaamheid te stimuleren (zie ook ad. 2 en ad. 3: ICT in eindtermen en BDB/BKO trajecten).

² Hoofdlijnenakkoord OCW-VSNU: Den Haag, VSNU en Hoofdlijnenakkoord OCW-hbo-Raad: Den Haag, Vereniging Hogescholen.

³ <http://www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-hogescholen/publicaties/publicaties-gesorteerd-op-verschijningsjaar-1/2013-1/1964-protocol-inzake-wederzijdse-erkenning-basiskwalificatie-didactische-bekwaamheid-1>

Ad 5. Good practices

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag is meer gedetailleerde informatie gewenst om good practices te kunnen selecteren en beschrijven. De selectie van de instellingen gebeurt op basis van de meest 'veelbelovende' score uit fase 1 van het onderzoek. Daarnaast zijn de good practices bedoeld om voorbeeldmatig oplossingen aan te dragen voor de gesignaleerde knelpunten in de SURF netwerktafel en de daaruit voortkomende werkgroep Docentprofessionalisering en ICT. Ook dit wordt als selectiecriteria gehanteerd. Instellingen waarin het proces zodanig is ingericht dat ICT bekwaamheid zowel is ingebed in het onderwijs- als in het professionaliseringsbeleid gooien hoge ogen als good practice. Good practices kunnen ook naar voren komen op het gebied van één van de onderzoeksvragen. Eventueel kunnen ook secundaire gegevens meegenomen worden als selectiecriteria, zoals de omvang van scholingsbudgetten, instellingsbrede ontwikkelprojecten of facultaire onderwijsinnovatie.

2.3 Methode, instrumenten en respons**2.3.1 Methode**

Het onderzoek kent zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve component. De voorgestelde opdrachtformulering houdt in hoofdlijnen in dat er meer algemene informatie moet worden verzameld over het onderwerp ICT en docentprofessionalisering (inventarisatie) en meer specifieke informatie over good practices (kenmerken). Om die reden is gekozen voor een 'getrapte' opzet van het onderzoek; dat wil zeggen in twee op elkaar voortbouwende fasen, van kwantitatief naar kwalitatief en van breed naar smal.

Voor de eerste fase, de inventarisatie, zijn alle instellingen voor hoger onderwijs in Nederland (n=51; 37 hogescholen en 14 universiteiten)⁴ benaderd. Er zijn elektronische vragenlijsten gestuurd naar de SURF-contactpersonen van het voormalige platform ICT en Onderwijs, de BKO-coördinatoren (namen verkregen via het WUO (Werkgroep Universitaire Onderwijskundige centra), overleg van EHON en de contactpersonen van de BDB (via de Community of Practice BKO/SKO van Zestor - arbeidsmarkt- en opleidingsfonds van hogescholen - en via de afdelingen P&O van de hogescholen).

In de tweede fase zijn, op basis van de eerste fase, instellingen geselecteerd als good practice. Dit selectieproces is in een aantal stappen gedaan.

- In eerste instantie zijn 11 variabelen uit de vragenlijst uitgekozen waarvan de onderzoekers inschatten dat het tot de selectie van good practices zou kunnen leiden. Het betreft de volgende vragen in de vragenlijst: 2.8, 2.9, 2.10, 2.22, 3.11, 4.11, 6.2, 6.3, 7.3, 7.5 en 7.6. In SPSS is een selectie gemaakt van deze variabelen op de antwoordcategorieën 4 (een beetje mee eens) of 5 (helemaal mee eens) en alleen 5 (helemaal mee eens). Het resultaat leverde geen enkele casus op.
- Vervolgens is een kritische selectie gemaakt van de variabelen en zijn achtereenvolgens diverse combinaties van variabelen uitgeprobeerd: 2.8+6.3+4.11, 2.9+6.3+4.11, 2.10+6.3+4.11 en 2.8+2.10+6.3+4.11 op de antwoordcategorieën 4 (een beetje mee eens) of 5 (helemaal mee eens) als alleen 5 (helemaal mee eens).

De combinatie van de volgende variabelen: 2.8, 6.3 en 4.11 op de antwoordcategorieën 4 (een beetje mee eens) of 5 (helemaal mee eens), leverde acht cases op in de vorm van good practices. Daarnaast is op basis van de antwoorden die de contactpersonen in het wo hebben gegeven nog een good practice uit de medische opleidingen geselecteerd. Alle good practices worden beschreven in hoofdstuk 4.

⁴ Aantallen zijn gebaseerd op de overzichten van de websites van de Vereniging Hogescholen (www.vereniginghogescholen.nl) en de VSNU (www.vsnunl.nl).

2.3.2 Instrumenten

Elektronische vragenlijsten

Voor de inventarisatie zijn twee typen *elektronische vragenlijsten* naar de instellingen gestuurd: een vragenlijst gericht op contactpersonen in het Hbo en een op het wo (zie bijlage 1 en 2). Beide vragenlijsten zijn vrijwel identiek alleen de terminologie is op onderdelen aangepast.

In de vragenlijsten zijn zeven typen clusters met vragen opgenomen:

- achtergrondvragen zoals de instelling waar men werkt en de functie die men heeft,
- vragen rondom ICT-bekwaamheden en hoe die zijn opgenomen in de BDB/BKO,
- stellingen over ICT-bekwaamheden,
- vragen rondom professionaliseringsmogelijkheden en -trajecten binnen de instelling,
- vragen over inhoudelijk thema's op het terrein van ICT en onderwijs,
- vragen over het beleid op het terrein van onderwijs en ICT(-bekwaamheden),
- 10 stellingen over ICT-bekwaamheden van docenten, professionalisering en ICT-middelen.

De ICT-contactpersonen hebben heel specifieke vragen over de BDB/BKO niet aangereikt gekregen (waren niet in hun variant van de vragenlijst opgenomen). En vice versa, de BDB/BKO-contactpersonen hebben de specifieke ICT-vragen niet hoeven te beantwoorden.

Telefonische interviews

Om de good practices te kunnen beschrijven, is in eerste instantie contact opgenomen met de contactpersoon/personen die de vragenlijst hebben ingevuld van de geselecteerde instellingen. Met deze personen zijn *telefonische interviews* afgenomen. Van deze interviews is een verslag gemaakt dat is teruggekoppeld naar de geïnterviewde ter accordering. De verslagen zijn verwerkt in een good practice format. De good practices staan beschreven in hoofdstuk 4.

2.3.3 Respons

Voor de inventarisatie is minimaal één elektronische vragenlijst gestuurd naar elke instelling voor hoger onderwijs in Nederland. Meestal zijn er naar twee personen elektronische vragenlijsten verstuurd (een ICT en een BDB/BKO-contactpersoon) en soms naar meerdere personen omdat de namen van de BDB/BKO-contactpersonen verschilden omdat zij van verschillende bronnen kwamen. Van vijf hbo-instellingen zijn geen namen van ICT-contactpersonen bekend. Bij navraag kon SURF deze namen ook niet aanleveren en gezien het korte tijdbestek waarin dit onderzoek moest plaatsvinden, is geen energie gestoken in het achterhalen van de namen.

Op woensdag 4 maart 2015 zijn de inlogcodes voor de elektronische vragenlijsten verstuurd. In totaal zijn 88 lijsten naar contactpersonen in het hbo gestuurd en 30 lijsten naar contactpersonen in het wo. Na een week is een herinneringsmail verstuurd, de respons was op dat moment (n=9 voor het hbo en n=3 voor het wo). In de week van 16 - 20 maart 2015 zijn de contactpersonen benaderd, meestal telefonisch, soms per e-mail, met het verzoek om alsnog de vragenlijst in te vullen. Op 30 maart is de vragenlijst afgesloten en was de respons voor het hbo: n=27 contactpersonen van 21 verschillende instellingen hebben de lijst ingevuld en voor het wo: n=17 afkomstig van alle 14 wo-instellingen. Binnen het hbo is de lijst ingevuld door 8 BDB-coördinatoren, 5 ICT-contactpersonen en hebben 14 personen een andere functie aangegeven, zoals beleidsmedewerker of -adviseur onderwijs, programmamanager ICTO of manager HRM. Binnen het wo hebben 7 BKO-coördinatoren, 4 ICT-contactpersonen en 6 personen die een andere functie hebben (w.o. beleidsmedewerker onderwijs, programmamanager ICTO en hoofd onderwijskundig centrum) de lijst ingevuld.

Het is lastig om de exacte respons te bepalen, omdat contactpersonen van sommige instellingen de afzonderlijk (ICT en BDB/BKO) verstuurd lijsten, gezamenlijk hebben ingevuld. Dit betekent dat er twee lijsten zijn verstuurd en er één is binnengekomen. Of omdat er, en dat geldt met name voor de BDB-lijst in het hbo, meerdere contactpersonen per instellingen zijn benaderd.

Kijken we op instellingsniveau dan zien we dat er binnen het hbo informatie is binnen gekomen van 21 (van de 37) verschillende instellingen. Van 6 instellingen hebben 2 verschillende contactpersonen (BDB en ICT) de lijsten geretourneerd. Buiten deze respons heeft ook nog de contactpersoon van één instelling ons laten weten dat ze de lijst niet gaan invullen omdat deze 'te vroeg' komt. Deze hogeschool zit midden in een fusie en de verschillende BDB-trajecten worden naast elkaar gelegd en de vraag of de ICT-component daarin wel of niet geïntegreerd gaat worden, is nog onderwerp van discussie. Bij de respons van de hogescholen zitten in ieder geval de grote hogescholen, zoals Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Utrecht, Fontys Hogescholen en Hogeschool Inholland.

Er is respons gekomen van alle wo-instellingen (n=14) waarbij contactpersonen van drie instellingen twee afzonderlijke lijsten hebben ingevuld. Eén instelling heeft laten weten dat de twee contactpersonen gezamenlijk één lijst hebben ingevuld.

In deze rapportage worden de resultaten op instellingsniveau gepresenteerd. Omdat de BDB/BKO- en ICT-contactpersonen soms verschillende antwoorden geven op dezelfde vraag, kunnen ze niet worden samengevoegd. In de tabellen is daarvoor soms een aparte antwoordcategorie opgenomen: 'versch' dat aangeeft dat twee respondenten van één instelling een verschillend antwoord hebben gegeven.

3. INVENTARISATIE

3.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 staan resultaten van de eerste fase van het onderzoek centraal: de inventarisatie. Hierover wordt beschrijvend gerapporteerd. De resultaten worden aan de hand van de eerste vier onderzoeksvragen gepresenteerd in de paragrafen 3.2.1 tot en met 3.2.4. De laatste onderzoeksvraag over good practices staat centraal in hoofdstuk 4.

Omdat het om geringe aantallen instellingen gaat, worden in de tabellen de absolute aantallen opgenomen en geen percentages gepresenteerd.

3.2 Stand van zaken bij instellingen voor hoger onderwijs in Nederland

3.2.1 Eindtermen op het gebied van ICT en onderwijs voor docenten

De eerste onderzoeksvraag gaat over of binnen universiteiten en hogescholen eindtermen bestaan op het gebied van ICT en onderwijs voor docenten. In de vragenlijst zijn hierover een aantal verschillende vragen gesteld omdat we uit ervaring weten dat de terminologie in de praktijk kan verschillen terwijl het over dezelfde thematiek gaat. Soms wordt gesproken over eindtermen, soms over competentieprofielen en soms gaat het over opgestelde docentkwaliteiten met betrekking tot ICT. Om een zo volledig mogelijk beeld te kunnen krijgen, kiezen we er voor om over deze verschillende varianten te rapporteren.

	hbo (n=21)				wo (n=14)			
	ja	nee	? ⁵	versch	ja	nee	?	versch
Eindtermen	4	10	4	3	3	8	1	2
Competentieprofiel	6	12	1	2	5	8	-	1
Docentkwaliteiten mbt ICT	4	12	2	3	5	6	2	1
Docentprofiel met ICT- bekwaamheden	7	10	2	2	4	7	-	3
BKO/BDB-profiel	9	8	2	2	8	5	-	1
Niet afzonderlijk beschreven maar wel af te leiden	8	6	3	4	9	3	1	1

Tabel 1: Wijze waarop ICT-bekwaamheden van docenten zijn opgenomen.

Uit de tabel valt op te maken dat zowel binnen het hbo als het wo ICT-bekwaamheden van docenten het meest zijn geformuleerd binnen het BDB/BKO-profiel van de instelling (resp. 9 en 8 instellingen). In het wo zijn daarnaast de ICT-bekwaamheden van docenten niet afzonderlijk beschreven maar wel af te leiden uit diverse beleidsstukken en -notities (n=9). In de door SURF opgestelde onderzoeksvraag staat het begrip eindtermen genoemd. In totaal 7 instellingen (4 hbo-en 3 wo) geven aan dat in hun instellingen ICT-bekwaamheden in de vorm van eindtermen worden geformuleerd. In alle gevallen doen instellingen dat vaker in de vorm van competenties, docentkwaliteiten of een docentprofiel. In maximaal 3 instellingen, zowel in het hbo als wo hebben de BKO- en ICT-contactpersonen verschillende antwoorden gegeven op een vraag. Het meest opvallende in de tabel is dat in het merendeel van de instellingen de ICT-bekwaamheden van docenten niet beschreven zijn.

3.2.2 Ondersteuning van docenten: BKO of aanvullende opleidingstrajecten?

Bij de tweede onderzoeksvraag gaat het om de manier waarop docenten worden ondersteund om aan de eindtermen te voldoen. Vindt dit plaats in BDB/BKO-trajecten of eventueel in aanvullende opleidingstrajecten? Ook hier vatten we het begrip eindtermen breed op. In de vragenlijst is gevraagd naar de professionaliseringstrajecten voor docenten met betrekking tot ICT-bekwaamheden die de instelling aanbiedt. De resultaten staan in tabel 2.

Uit de tabel blijkt dat de meeste instellingen scholing aanbieden die specifiek gericht is op ICT-bekwaamheden (n=12 voor het hbo en n=12 voor het wo). Daarnaast wordt in het hbo ook nog in aanzienlijke mate een BDB-leergang aangeboden waarin ICT een regulier onderdeel vormt (n=9). In het wo is opvallend dat de contactpersonen op dit specifieke professionaliserings traject vaak verschillend hebben geantwoord (n=11). Om de BDB/BKO-leergang in een context te kunnen plaatsen, is ook gevraagd of het volgen van een BDB/BKO-leergang verplicht is voor docenten met het oog op een vaste aanstelling. In iets minder dan helft van de wo-instellingen (n=6) is dat het geval en bij vier instellingen is dat niet het geval. Van drie instellingen weten we niet of dit verplicht is omdat de contactpersonen deze vraag niet hebben beantwoord. Binnen één instelling beantwoorden de contactpersonen deze vraag verschillend.

⁵ ? staat in alle tabellen voor: weet niet.

	hbo (n=21)				wo (n=14)			
	ja	nee	?/nvt	versch	ja	nee	?/nvt	versch
BDB/BKO leergang waarin ICT regulier onderdeel is	9	6	1/2	2	2	1	-	11
BDB/BKO leergang waarin ICT keuze module is	2	13	1/3	1	8	3	-/1	2
BDB/BKO leergang afgestemd op afz. faculteit met ICT-bekwaamheden opgenomen	2	10	2/3	3	2	8	1/3	
Scholing specifiek gericht op ICT-bekwaamheden	12	4	1/-	3	12	1	-/-	1

Tabel 2: Professionaliseringstrajecten voor docenten met ICT-bekwaamheden die de instelling aanbiedt.

Bij tweederde van de hbo-instellingen is de BDB verplicht (n=14) voor een vaste aanstelling. In drie instellingen is dat niet het geval. Van de overige vier instellingen weten we niet of dit aan de orde is omdat de contactpersonen de vraag niet hebben beantwoord.

3.2.3 Inhoudelijk afbakening van het thema ICT en onderwijs

Bij de derde onderzoeksvraag gaat het om de inhoudelijke afbakening en professionalisering van het thema ICT en onderwijs binnen de professionaliserings- trajecten. In de vragenlijst is gefocust op de BDB/BKO-leergang. Er is een onderscheid aangebracht in de volgende thema's: 1: onderwijsontwerp, 2: doceren en begeleiden van studenten/onderwijsuitvoering, 3: toetsing en beoordeling en 4: professioneel docentschap/professionele ontwikkeling. Bij het wo is daar nog een vijfde thema aan toegevoegd: namelijk die van de individuele begeleiding. Respondenten is gevraagd om binnen deze thema's aan te geven welke ICT-onderwerpen in de leergang zijn verwerkt.

Uit tabel 3 komt naar voren dat van de instellingen waarover informatie is ontvangen, meer dan de helft aangeeft dat hun instelling blended learning als onderwerp in de thema's 'doceren en begeleiden van studenten'/'onderwijsuitvoering' en 'ontwerpen van onderwijs' van de BDB/BKO leergang heeft opgenomen. Bij dit laatste thema komt ook het onderwerp digitale leer- en werkomgeving/elektronische leeromgeving relatief vaak aan bod in de leergangen BDB/BKO van de instellingen in het hbo en wo (respectievelijk 12 en 8 instellingen). Verder valt op dat binnen het thema 'doceren en begeleiden studenten / onderwijsuitvoering' de onderwerpen flipping the classroom en digitale feedback vaker onderwerp zijn binnen het hbo dan in het wo. Ook het digitaal portfolio is vaker een onderwerp binnen het hbo dan in het wo.

	hbo (n=17)	wo (n=11)
Ontwerpen van onderwijs		
digitale leer- en werkomgeving/ elektronische leeromgeving	12	8
blended learning	11	7
online leren	8	5
open educational resources	4	2
MOOC's	4	0
anders	6	4
Doceren en begeleiden studenten/ onderwijsuitvoering		
blended learning	14	7
flipping the classroom	13	4
digitale feedback	11	0
weblectures	6	5
gebruik Turnitin	1	0
anders	12	8
Individuele begeleiding		
digitale feedback		6
gebruik van Turnitin		4
anders		5
Toetsing & beoordeling		
digitaal portfolio	11	3
digitaal toetsen	9	7
anders	10	4
Professioneel docentschap/professionele ontwikkeling		
tools en apps voor onderwijs	10	6
communities of practice	8	3
anders	12	6

Tabel 3: ICT-onderwerpen die in de BDB/BKO-leergang zijn verwerkt

Tot slot wordt relatief vaak de mogelijkheid 'anders' aangegeven. Meestal wordt hier extra toelichting gegeven, bijvoorbeeld dat en soms waarom een ICT-onderwerp niet is verwerkt binnen de BDB/BKO. Soms wordt ook aangegeven dat het niet verplicht maar een keuze is of iets aangeboden wordt als docenten er om vragen. Aanvullende onderwerpen staan opgenomen in bijlage 4.

Daarnaast is gevraagd naar inhoudelijke onderwerpen op het terrein van ICT en onderwijs die centraal staan in de instellingen in de periode 2015-2018.

Inhoudelijke ICT-onderwerpen in 2015-2018	hbo (n=21)	wo (n=14)
blended learning	17	12
digitale leer- en werkomgeving - DLwo/ELO	17	14
digitaal toetsen	13	14
flipping the classroom	12	11
weblectures	11	13
online leren	10	11
open educational resources (OER)	8	5
MOOC's	7	10
anders	4	5

Tabel 4: Inhoudelijke onderwerpen op het terrein van ICT en onderwijs die centraal staan in de instellingen in de periode 2015 - 2018.

Binnen het hbo is er informatie over 21 instellingen en binnen het wo over alle 14 instellingen. Respondenten konden meerdere inhoudelijke ICT-onderwerpen aangeven. Omdat we rapporteren per instelling, geven we de resultaten weer wanneer minimaal één respondent van een instelling heeft aangegeven dat een onderwerp centraal staat. Bijvoorbeeld, wanneer twee personen van dezelfde instelling aangeven dat het onderwerp blended learning centraal staat, wordt dit in de tabel slechts één maal opgenomen. Uit tabel 4 komt naar voren dat binnen het hbo de thema's blended learning en digitale leer- en werkomgeving het meest worden genoemd: door viervijfde van de 21 instellingen. Binnen het wo worden de digitale leer- en werkomgeving en digitaal toetsen door alle 14 instellingen genoemd. Daarnaast staan de weblectures op de toekomst agenda van bijna alle wo-instellingen (n=13). Het minst genoemd worden open educational resources (hbo en wo) en MOOC's (hbo). Onder 'anders' wordt binnen het hbo genoemd: online onderwijs, online samenwerking, zoekvaardigheden kennisbronnen en toekomstige rol ICT in beroep vertalen naar onderwijsprogramma. Binnen het wo worden genoemd: tools voor (sociale) interactie ten behoeve van kleinschalig onderwijs (leergemeenschap), online ontwerp- /projectonderwijs (in voorbereiding), online video, Feedback Fruits, verwevenheid onderwijs en onderzoek, online studiebegeleiding, repository voor digitale leermaterialen, onderwijsinnovatie, onderwijsverandering (organisatie en cultuur), docentprofessionalisering en onderzoek.

3.2.4 Methoden en instrumenten

Bij de vierde onderzoeksvraag staan de methoden en instrumenten centraal die de instellingen inzetten om de professionalisering vorm te geven. Onder methode verstaan we hier de visie en het beleid van een instelling, onder instrumenten de professionalisering en andere vormen van ondersteuning.

Visie en beleid

In de vragenlijst zijn vijf vragen opgenomen over de visie en het beleid van de instelling op het terrein van onderwijs en ICT(-bekwaamheden).

	hbo (n=21)				wo (n=14)			
	ja	nee	?	versch	ja	nee	?	versch
ICT-bekwaamheden genoemd in onderwijsvisie van de instelling	10	8	1	2	8	4	1	1
ICT-bekwaamheden opgenomen in strategisch onderwijsbeleid	5	8	5	3	10	3	-	1
ICT-bekwaamheden opgenomen in professionaliseringsbeleid	11	6	3	1	5	6	-	3
Ambities ICT en onderwijs in strategisch onderwijsbeleid	9	6	2	4	12	2	-	-
Afzonderlijk beleidsplan ICT en onderwijs	4	9	5	3	10	4	-	-

Tabel 5: Visie en beleid van de instellingen op het terrein van onderwijs en ICT(-bekwaamheden)

Tabel 5 laat voornamelijk verschillen zien tussen het hbo en het wo. In het hbo zijn de ICT-bekwaamheden opgenomen in het professionaliseringsbeleid van ongeveer de helft van de instellingen (n=11). Daarnaast zijn ICT-bekwaamheden van docenten ook genoemd in de onderwijsvisie (n=10). Het wo scoort hoger als het gaat om de opname van ICT-bekwaamheden in het beleid. ICT-bekwaamheden maken deel uit van het strategisch onderwijsbeleid of de onderwijsvisie (respectievelijk n=10 en n=8). Ook zijn ambities op het terrein van ICT en onderwijs relatief vaker in het wo dan in het hbo opgenomen in het strategisch onderwijsbeleid (resp. n=12 en n=9). Het is minder gangbaar in het wo om de ICT-bekwaamheden op te nemen in het professionaliseringsbeleid (n=5) dan in het hbo.

Professionalisering

Respondenten is gevraagd om aan te geven welke van de voorgestelde professionaliseringstrajecten of initiatieven ten aanzien van ICT in het onderwijs worden aangeboden binnen hun instelling.

	hbo (n=18)				wo (n=9)			
	ja	nee	?	versch	ja	nee	?	versch
Professionalisering rondom het gebruik van de ELO	15	3	-	-	6	2	-	1
Didactische trajecten/workshops mbt innovatief gebruik van 'dedicated' ICT-tools	12	6	-	-	7	1	-	1
Individuele ondersteuning van docenten bij professionaliseringsvragen rondom ICT	15	2	1	-	9	-	-	-
Grassrootsprojecten op het terrein van ICT en onderwijs	9	6	3	-	7	2	-	-
Actief gestimuleerd om deel te nemen aan SURF-academy	1	12	4	1	3	3	3	-

Tabel 6: Professionaliseringstrajecten ten aanzien van ICT in het onderwijs die instellingen aanbieden.

Er is informatie ontvangen over 18 hbo-instellingen en 9 wo-instellingen. Met uitzondering van het actief stimuleren van docenten om deel te nemen aan het aanbod van de SURFacademy, worden eigenlijk alle vormen van professionalisering aangeboden (zie tabel 6). Binnen zowel het hbo als het wo wordt de individuele ondersteuning van docenten bij professionaliseringsvragen rondom ICT en onderwijs het meest genoemd (resp. n=15 en n=9). Bij het hbo staat deze vorm op gelijke voet met professionalisering rondom het gebruik van de ELO (n=15).

Bij deze vragen is ook een open antwoordcategorie aangeboden waarin contactpersonen zelf andere vormen van professionalisering konden aangeven. Hier worden bijvoorbeeld maatwerktrajecten genoemd, het inspireren door middel van good practices en daarna ondersteuning on the job bieden (ICTO good practices tijdens alle facultaire onderwijsdagen en tijdens strategiedagen voor opleidingsdirecteuren en voor bestuurders). Zie bijlage 4 voor een uitgebreide beschrijving van deze categorie.

Vervolgens is gevraagd welke van deze vormen van professionalisering het meest relevant zijn in de instelling van de respondenten in het lopende academische jaar. Gevraagd naar een top drie, wordt individuele ondersteuning/ondersteuning op maat het meest genoemd op de eerste en tweede plaats. Ook zien we workshops en didactische trajecten over dedicated tools in het onderwijs (buiten de ELO om) een aantal keer op de eerste plaats.

Heel specifiek is gevraagd of de BDB/BKO-leergang op een blended learning wijze (combinatie van face-to-face en online leren) is vormgegeven. Uit tabel 7 komt naar voren dat de BDB-leergang bij ongeveer een derde van de instellingen in het hbo op een blended learning wijze wordt vormgegeven. Binnen het wo geeft, van de instellingen waarover informatie beschikbaar is, iets meer dan de helft aan dat de BKO leergang gedeeltelijk op een blended learning wijze is vorm gegeven.

	hbo (n=17)					wo (n=11)			
	ja	nee	deels	?	versch	ja	nee	deels	versch
Onze BDB/BKO-leergang is op een blended learning wijze vorm gegeven	6	3	2	2	4	3	1	6	1

Tabel 7: BDB/BKO-leergang al dan niet op blended learning wijze vorm gegeven.

Bij ongeveer een kwart van de instellingen in het hbo geven de contactpersonen een verschillend antwoord. Bij twee instellingen zegt de ene contactpersoon 'ja', terwijl de ander 'deels' zegt en bij twee andere instellingen zegt de ene contactpersoon 'nee' terwijl de ander 'deels' zegt. Binnen het wo antwoorden twee contactpersonen binnen één instelling verschillend; de één geeft aan dat de BKO-leergang deels op een blended learning wijze is vorm gegeven terwijl de ander aangeeft dat dit niet het geval is.

Naast de vraag *welke* vormen van professionalisering worden aangeboden, is ook gevraagd naar *wie* de ICT-professionalisering en de BDB/BKO-scholing binnen de instelling verzorgd. Meer specifiek wilden we hier te weten komen of de ICT-professionalisering en de BDB/BKO-scholing door dezelfde eenheid binnen de instelling wordt verzorgd. De resultaten in tabel 8 laten een verschillend beeld zien tussen het hbo en het wo. Ongeveer driekwart van de instellingen in het hbo geeft aan dat de ICT-professionalisering en de BDB-scholing niet verzorgd wordt door dezelfde eenheid binnen de instelling. In het wo daarentegen geeft ongeveer tweederde van de instellingen aan (9 van de 14) dat de ICT-professionalisering en de BKO-scholing wordt verzorgd door dezelfde eenheid binnen de instelling.

	hbo (n=21)				wo (n=14)			
	ja	nee	?	versch	ja	nee	?	versch
ICT-professionalisering en de BDB/BKO-scholing wordt verzorgd door dezelfde eenheid	3	16	1	1	9	3	1	1

Tabel 8: ICT-professionalisering en de BDB/BKO-scholing wordt verzorgd door dezelfde eenheid.

De vijfde onderzoeksvraag gaat over kenmerken van good practices. Deze onderzoeksvraag staat centraal in het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 4.

4. GOOD PRACTICES

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de vijfde en tevens laatste onderzoeksvraag centraal: zijn er instellingen die het proces zodanig hebben ingericht dat dit als een good practice gezien kan worden? Wat zijn daar de kenmerken van?

Het selectieproces van de good practices is beschreven in de paragraaf over de methode (paragraaf 2.3.1). Op basis van de antwoorden (een beetje/helemaal mee eens) op drie vragen uit de elektronische vragenlijst zijn de good practices geselecteerd. Het gaat daarbij om de volgende vragen:

- BDB/BKO-leergang waarbinnen ICT een regulier onderdeel vormt (vraag 2.8)
- Ik vind dat mijn instelling voldoende professionalisermogelijkheden biedt voor docenten om zich te bekwamen in het gebruik van ICT in het onderwijs (vraag 4.1)
- Heeft uw instelling ICT-bekwaamheden van docenten opgenomen in het professionaliseringsbeleid (vraag 6.3)

In totaal zijn acht good practices geselecteerd: vijf in het hbo en drie in het wo die in de paragrafen 4.2 en 4.3 worden beschreven (in alfabetische volgorde). In het hbo gaat het om Fontys Hogescholen, Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, NHTV en Saxion. In het wo zijn de good practices: Open Universiteit, Technische Universiteit Delft en de Wageningen Universiteit and Research centre.

Naast deze good practices van bovengenoemde instellingen, wordt ook een good practice van een medische opleiding beschreven. We hebben hiervoor gekozen omdat de medische opleidingen in de vragenlijsten regelmatig werden genoemd als de meest vooruitstrevende faculteit c.q. opleiding door contactpersonen uit het wo.

Met de contactpersonen van de geselecteerde instellingen zijn telefonische interviews gehouden. Hiervoor is een leidraad ontwikkeld (zie bijlage 3). Afhankelijk van de antwoorden van de respondent op de vragenlijst werden vragen uit de leidraad gesteld. Bij één instelling (Hogeschool van Amsterdam), is nog een aanvullend interview gehouden met een collega op facultair niveau.

4.2 Beschrijvingen hbo

Elke good practice heeft eenzelfde format. In de inleiding zijn de achtergrondkenmerken van de instelling beschreven. Deze informatie komt meestal van de website van de betreffende instelling. Daarna volgt de informatie die in de telefonische interviews is verzameld. Achtereenvolgens komen aan de orde: de docentprofessionalisering, het instellingsbeleid en de ondersteuningsstructuur.

4.2.1 Fontys Hogescholen

Inleiding

Fontys is een van de grotere hogescholen met locaties in Limburg, Noord-Brabant en Utrecht. Fontys heeft als motto 'Groeï door aandacht en uitdaging, voor onze studenten én medewerkers'. Bij Fontys werken zo'n 4.100 personeelsleden en er studeren 42.000 studenten aan bachelor- en masteropleidingen in de volgende gebieden: economie en marketing, communicatie, media en vormgeving, onderwijs, sport, gezondheidszorg, techniek, ICT, mens en maatschappij, natuurwetenschappen, kunsten, rechten. (Bron: fontys.nl/Over-Fontys/Wie-wij-zijn.htm).

Docentprofessionalisering

Fontys onderscheidt drie niveaus van didactische bekwaamheid van docenten. De BKO omvat het startniveau voor de basis didactische bekwaamheden die in één jaar zijn af te ronden. De BKO bevat een minimaal niveau aan mediawijsheid, bijvoorbeeld bekend zijn met de DLWO en online leren. Bij het uitzetten van de BKO bleek dat voor het niveau van de zittende docenten er aandachtsgebieden ontbraken waarin opleidingen wel moeten voorzien en die ook per domein kunnen verschillen. Daarom volgen, voortbouwend op de BKO, het MKO (medior) en SKO (senior) niveau. Voor de MKO zijn vereisten geformuleerd voor de gebieden didactische vaardigheden, toetsing en beoordeling, onderzoeksvaardigheden en mediawijsheid. Deze lopen door in het SKO niveau. Er is een framework mediawijsheid ontwikkeld dat bestaat uit drie delen:

- instrumentele vaardigheden,
- informatievaardigheden en
- houding van de docent ten opzichte van de instrumentele- en informatievaardigheden.

Bij de houding gaat het vooral om hoe ICT te gebruiken. Criteria (of aspecten) zijn bijvoorbeeld: de docent toont zich een zelfstandig, creatief en kritisch gebruiker van ICT of de docent heeft een kritisch houding over of de docent zoekt samenwerking met collega's.

De docenten moeten hun competenties door middel van portfolio-assessment aantonen. Het assessment bestaat uit een gesprek over het portfolio op basis van een aantal vast omschreven criteria. De vorm van het portfolio is vrijgelaten. De vereisten voor de inhoud en onderdelen van het portfolio zijn af te leiden uit de criteria. Docenten kunnen zelf bepalen hoe zij hun competentie-ontwikkeling willen vormgeven. Dat kan met scholing, maar ook door zelf onderwijs te ontwikkelen.

In 2013 is een pilot mediawijsheid uitgevoerd bij de ICT-opleidingen. Dit is in 2014 de basis geweest voor de beschrijving van het eerste assessment voor mediawijsheid. Het assessment is beschreven in de vorm van een handleiding voor docenten (kandidaten) en assessoren over de opbouw van het portfolio en criteria van toetsing. Bij het maken van de assessments waren ook studenten betrokken (aan hen werden vragen gesteld als 'wat zie je' en 'wat mis je' bij docenten). Uit de ervaringen van deze pilot blijkt dat de instrumentele en informatievaardigheden van de docenten goed zijn. De ontwikkelpunten liggen bij de houding van de docent, aan de digitale didactiek waar het gaat om vragen als waarom en hoe past ICT in het onderwijsconcept? Docenten ervaren door de voorbereiding op de assessments dat mediawijsheid meer is dan ICT-vaardig zijn.

Fontys Scholing

Er zijn verschillende aanbieders van scholing actief binnen Fontys. Faculteiten kunnen daarnaast scholing ook extern inkopen voor een groep docenten. Integreren van ICT in het onderwijs wordt gestimuleerd bij curriculumontwikkeling en daarvoor wordt dan ook scholing ingezet.

In de scholing staat de directe toepasbaarheid in het onderwijs centraal met de focus op hoe ICT effectief bijdraagt aan de kwaliteit van onderwijs.

Er is een ICT scholingsaanbod op MKO-niveau: bijvoorbeeld digitale didactiek en e-learning. Centraal staat steeds de keuze: waarom kies je ervoor om iets online aan te bieden en wat doe je dan, aansluitend, in de les?

De docenten die hierbij een voortrekkersrol oppakken kunnen zich gaan ontwikkelen tot SKO-niveau. In de praktijk zien we dit ook gebeuren, maar nog niet zo massaal als vooraf verwacht. De verwachting was dat er veel meer MKO-assessments zouden worden afgenomen.

Projecten

Op veel instituten begeleiden en scholen docenten op SKO-niveau de groep MKO-docenten. SKO-docenten trekken daarin samen op met de onderwijskundige. Uiteindelijk wordt gekeken wie die ondersteuning van de onderwijskundige in het eigen instituut kan overnemen. De intentie dat SKO-docenten die ondersteuning overnemen, is in de praktijk lastig realiseerbaar en blijkt ook minder snel te gaan dan gedacht.

Kennis delen en inspiratiesessies

Gelijktijdig aan het pilottraject zijn er Fontys breed initiatieven genomen om kennis te delen en elkaar te stimuleren om mediawijsheid actief op te pakken. In 2014 zijn twee inspiratiesessies georganiseerd en een conferentie. In I-Fontys (Innovatie netwerk) organiseren een aantal docenten die voorloper zijn van hun instituut bijeenkomsten met studenten. Het zijn nu nog vooral de SKO'ers die daaraan deelnemen. Voor de inspiratiesessies wordt de samenwerking gezocht met deelnemers uit de I-Fontysgroep.

Instellingsbeleid

Docentprofessionalisering maakt deel uit van de kwaliteitsagenda van het college van bestuur. Faculteiten maken een personeelsbeleidsplan waarin een professionaliseringsplan is opgenomen. P&O ondersteunt de ontwikkeling van het personeelsbeleidsplan en levert een format voor het professionaliseringsplan. De intentie van de onderverdeling in MKO- en SKO-niveau is dat een beperkte groep voorlopers zich ontwikkelen tot SKO-niveau.

Het college van bestuur en de directies van instituten maken samen afspraken over de prioriteiten in de ontwikkeling van de bekwaamheidsgebieden didactische vaardigheden, toetsing en beoordeling, onderzoeksvaardigheden en mediawijsheid van docenten. Besproken wordt bijvoorbeeld welke groep docenten aan welk assessment gaat werken en welk deel van de docenten op welk moment een assessment heeft behaald. Instellingsbreed is de ambitie dat alle docenten binnen vier jaar deze bekwaamheden hebben aangetoond. Faculteiten bekostigen de ontwikkelingstrajecten zelf. In overleg geeft het college van bestuur een extra bijdrage.

Het personeelsbeleids- en professionaliseringsplan komen terug in de contracterings- en beoordelingsgesprekken die met de docenten gevoerd worden. ICT-bekwaamheden kunnen ook bij de docentbeoordelingen naar voren komen.

Het studiejaar 2014-2015 is een pilotjaar voor de invoering van de bekwaamheidsgebieden en de assessments in Fontys. Eind 2015 vindt een evaluatie plaats en wordt het assessment zo nodig bijgesteld.

Van de drie bekwaamheidsgebieden van docenten zijn nu relatief veel docenten actief bezig met didactische vaardigheden, toetsing & beoordeling en met onderzoeksvaardigheden.

Mediawijsheid loopt nog niet hard. Dat komt omdat dit ten opzichte van de andere bekwaamheidsgebieden meer ontwikkeltijd vraagt. De voorlopers (docenten) kunnen nu al hun portfolio vullen met voorbeelden van hoe zij ICT hebben opgenomen en geïntegreerd in het onderwijs. Online materiaal ontwikkelen en aanbieden gebeurt vaak met meer docenten samen. Docenten die nu met mediawijsheid aan de slag gaan hebben meer tijd nodig voor hun portfolio-opbouw. Zij vullen hun portfolio met wat ze nu ontwikkelen. Bij de ambitie van het vierjarig implementatietraject van de bekwaamheden loopt mediawijsheid achter.

Er blijkt weinig ruimte in het rooster te zijn voor docenten om te experimenteren en in het onderwijs nieuwe dingen (met ICT) te ontwikkelen. Het zou daarom goed zijn als opleidingen ontwikkeltijd inroosteren. Docenten zouden ontwikkeltijd moeten krijgen om samen met hun studenten wat uit te proberen, dus iets anders doen dan de standaardlessen.

Het organiseren van de assessments voor de bekwaamheidseisen vindt plaats vanuit het FKO bureau (Fontys Kwalificatie Onderwijs) gepositioneerd bij het Instituut Kind en Educatie van Fontys (FHKE). De assessoren komen uit alle Fontys domeinen. Om assessor te worden voor mediawijsheid bij het FKO moet men gecertificeerd zijn en zelf mediawijsheid op SKO-niveau hebben afgerond.

Ondersteuningsstructuur

Er is technische en onderwijskundige ondersteuning die gecombineerd kan worden ingezet en die ondersteuning bieden aan SKO-docenten die collega's begeleiden. Er is goed samenspel tussen centraal en decentraal niveau, en ook studenten zijn betrokken bij professionalisering.

4.2.2 Hogeschool Utrecht (HU)

Inleiding

Hogeschool Utrecht is een University of Applied Sciences. Anno 2014 telt Hogeschool Utrecht zo'n 3.500 medewerkers en 36.500 studenten, verdeeld over zes faculteiten en twee steden: Utrecht en Amersfoort. Daarnaast worden de activiteiten van het Seminarium voor Orthopedagogiek regionaal georganiseerd vanuit de regio-kantoren. Naast oude, vermaarde opleidingen zoals die van het Seminarium voor Orthopedagogiek zijn nieuwe studies gekomen zoals Communication and Multimedia Design. Er is een breed opleidingsaanbod dat vrijwel alle beroepssectoren bestrijkt en daarnaast is de HU een van de grootste aanbieders van post-initieel onderwijs en masterstudies. Veel is dus veranderd, maar niet het uitgangspunt van de werkzaamheden: de beroepspraktijk. (Bron: www.hu.nl/overdeHU/Geschiedenis).

Docentprofessionalisering

De HU leidt zijn studenten op voor de beroepspraktijk: de kwalificaties voor die beroepspraktijk zijn vastgelegd in landelijk gevalideerde beroeps- en opleidingsprofielen. Analoog aan deze profielen is de HU bezig met het ontwikkelen van een beroeps- en opleidingsprofiel hbo-docent, zodat een professionaliseringstraject voor HU-docenten kan worden ingericht. Dit profiel beschrijft expliciet tot welke kwalificaties de BDB opleidt. Op grond daarvan zijn in het beroep van de hbo-docent drie kwalificaties te onderscheiden. Deze kwalificaties staan gelijk aan de drie onderdelen in de BDB. Dit zijn (1) toetsen en beoordelen (BKE), (2) onderwijs ontwerpen en (3) onderwijs uitvoeren. Binnen deze drie onderdelen wordt gekeken welke competenties de docent al heeft, welke competenties de docent nog dient te ontwikkelen en wat de leerdoelen zijn die de docent daaraan kan koppelen. De docent kan zelf kiezen waar hij zich als eerste voor inschrijft, maar vanaf 2018 moeten alle docenten BDB gecertificeerd zijn en moeten alle onderdelen dus behaald zijn. Daarnaast kan de docent een eigen leervraag of casus inbrengen. Dit zorgt ervoor dat de docent heel concreet aan de slag gaat met vragen ten aanzien van zijn/haar casus om bijvoorbeeld een verbetering in het toetsbeleid aan te brengen.

Wat betreft de ICT-vaardigheden probeert de HU een integrale aanpak te kiezen. Er is voor gekozen om de vaardigheden niet naar topics en aparte onderdelen op te delen, maar deze door het hele professionaliseringstraject te verweven. Dit houdt in dat de BDB zo is opgezet dat deze voldoet aan dezelfde 14 (ontwerp)criteria als de reguliere cursussen in de HU-opleidingen. Voorbeelden van deze criteria zijn dat er sprake is van een leerweg onafhankelijke toetsing of co-creatie met beroepspraktijk. ICT kan daarin een vanzelfsprekend hulpmiddel zijn. Er zijn dus geen aparte scholingen wat betreft ICT-vaardigheden voor docenten, deze worden geïntegreerd in de verschillende onderdelen van de BDB aangeboden. Mocht een docent zich onvoldoende bekwaam voelen op dit gebied of behoefte hebben aan een knoppencursus (basis-cursus), dan zijn er aparte cursussen die gevolgd kunnen worden.

Binnen het onderwijs van de HU is men veelal bezig met blended learning, DLO, open educational resources, online leren, digitaal toetsen en digitaal portfolio. Hogeschool breed is afgesproken dat elke opleiding bij onderwijsontwikkeling aan de genoemde 14 ontwerpcriteria dient te voldoen. Deze criteria zijn gematcht met de accreditatiecriteria. Dat is wennen voor veel opleidingen, de ene opleiding was al wat innovatiever bezig dan de ander.

Het samenspel tussen het beroepenveld en de onderwijspraktijk is tevens bepalend voor welke ICT men gebruikt. Dit goed verwerken in het onderwijs is tegelijk het ingewikkelde van een hbo-docent zijn. Hiervoor is veel aandacht in de begeleiding van de docenten.

Het professionaliseringstraject wordt in de lijn aangestuurd, dit wil zeggen door het college van bestuur. Er zijn dwarsverbanden tussen het expertisecentrum hbo-Docent en de HR-afdeling op instellingsniveau. Professionalisering wordt daarnaast gefinancierd uit het onderdeel '10% eigen deskundigheidsbevordering'. Specifieke ICT-cursussen, bijvoorbeeld over ins en outs van een bepaalde applicatie, passen niet binnen deze 10%, dit mag een docent in zijn eigen tijd doen. De BDB gaat specifiek over; 'Hoe word ik een efficiënte hbo-docent?'

Instellingsbeleid

ICT-vaardigheden van docenten zijn opgenomen in het professionaliseringsplan. Daarnaast vinden er ieder jaar beoordelingsgesprekken plaats waarin de professionalisering wordt besproken. ICT is hierin niet als losstaand doel te onderscheiden, maar de HU is van mening dat wanneer je vandaag de dag een goede opleiding wil zijn, men zich automatisch moet oriënteren op hoe ICT daar een rol in speelt. Dit verklaart de integrale aanpak. Verder is er een programmabeleidsplan dat gaat over onderwijsinnovatie, hierin zijn de 14 ontwerpcriteria (voor onderwijs) geformuleerd met integraal opgenomen de ICT-aspecten.

In het HU-beleid is opgenomen dat, minimaal één van de onderdelen van de BDB succesvol afgerond moet zijn, wil men in aanmerking komen voor een vaste aanstelling. Het ICT-aspect is hier vanzelfsprekend een onderdeel van.

Innovatief onderwijs, daar gaat het volgens de HU om in het onderwijs. Het streven is om de BDB binnen het HU-beleidskader zo in te richten en te ontwerpen dat onderwijsinnovatie daar een plek in heeft. In de visie van de HU hoort ICT daarbij, als hulpmiddel om het onderwijs efficiënter te maken. Het ICT-gebruik mag geen doel op zich worden.

Ondersteuningsstructuur

De ondersteuning van de docenten gebeurt op dezelfde manier als de ondersteuning van de studenten binnen de cursussen; volgens een bepaald begeleidingsmodel. Een vorm van ondersteuning is dat men werkt met werkpleklers en praktijkbegeleiding. De onderwijskundig adviseurs van het Expertisecentrum HBO-Docent gaan op de werkplek met docenten en hun ontwerp- of uitvoeringsvraagstukken aan de slag. Dit gebeurt in teamverband, of soms één op één wanneer het over individuele leervragen gaat. Er is dus ook ruimte voor individuele ondersteuning, maar er wordt ingestoken op samenwerkend leren zodat de docenten vooral van elkaar kunnen leren en ervaringen kunnen uitwisselen.

4.2.3 Hogeschool van Amsterdam (HvA)

Inleiding

De HvA is een kennisinstelling die door koppeling van onderwijs en onderzoek bijdraagt aan de vernieuwing van de beroepspraktijk en de samenleving in en om een internationaal georiënteerd Amsterdam. Aan de HvA werken ruim 3.500 medewerkers en volgen ruim 50.000 studenten opleidingen die zijn ondergebracht in de volgende zeven domeinen: beweging, sport & voeding, digitale media & creatieve industrie, economie & management, gezondheid, techniek, maatschappij & recht, onderwijs & opvoeding. De HvA werkt intensief samen met andere kennisinstellingen in Amsterdam en met toonaangevende bedrijven in en om Amsterdam.

(Bron: www.hva.nl/over-de-hva/organisatie).

Docentprofessionalisering

Docentprofessionalisering op het gebied van ICT-bekwaamheden wordt op de HvA zowel centraal als decentraal verzorgd. ICT-bekwaamheden maken integraal deel uit van de BDB. Ze zijn geïntegreerd in de beschrijving van de beoordelingscriteria van de BDB en de BDB training maakt zelf gebruik van Blackboard.

ICT-vaardigheden zijn opgenomen in de volgende onderdelen van de BDB:

- Ontwerpen van een krachtige leeromgeving, het ontwerpen van leerdoelen, de keuze van werkvormen, feedback en peer feedback, en toepassen van blended learning in een les.
- Onderwijs uitvoering, het begeleiden van leerprocessen zoals blended learning, het modereren van een discussie en activerende didactiek.

Bij deze onderdelen moeten docenten er echt zelf mee aan de slag en moeten zij voorbeelden daarvan opnemen in het portfolio.

- Toetsen & beoordelen is meer gericht op toetsanalyse. Er wordt verwezen naar een HvA-website met informatie over digitaal toetsen.

De BDB is gericht op de opbouw van een geïntegreerde didactische kennisbasis waarin 'alignment' in het onderwijs centraal staat. De toepassing van wat geleerd wordt in de eigen praktijk staat centraal in de BDB.

Scholing ICT

Aanvullende scholing specifiek gericht op ICT-bekwaamheden kan beter georganiseerd worden naast de BDB. Het is effectiever om zo'n specifiek scholingsaanbod goed afgestemd op de context in de werksituatie aan te bieden.

Instellingsbrede scholing die specifiek gericht is op ICT-bekwaamheden wordt aangeboden door de HvA Academie. Het hele scholingsaanbod staat op de site en wordt extra onder de aandacht gebracht via interne mailingen. Binnen het thema onderwijs is een subthema ICT in onderwijs met blended learning, ICT-teaching tools, kennisclips, gamification, PPT/Prezi. Deze scholing is op vrijwillige basis. Docenten kunnen zelf inschrijven, zij hebben wel akkoord van hun leidinggevende nodig vanwege de doorberekening van de kosten.

Naast instellingsbrede scholing bieden de domeinen vaak een ondersteuning dichtbij de werkplek, passend bij de keuzes van opleidingen over de inzet van ICT in het onderwijs.

Individuele ondersteuning van docenten wordt verzorgd door de functionele beheerders van ICT in de domeinen. Deze vindt veelal plaats in ICT- of onderwijslabs waarin naast ICT-ondersteuners ook onderwijskundig ondersteuners samenwerken. De technische ondersteuners in de HvA merkten dat veel nieuwe dingen parallel aan elkaar op verschillende plaatsen in de hogeschool werden uitgevonden. Daarvoor is nu een

e-learning support omgeving (op centraal niveau en vaak ook decentraal) waarin ondersteuning zowel op de didactische als technische kant gegeven kan worden. Het docentenlab is eigenlijk een HVA breed initiatief om de kennis te ontsluiten. Het lab is vijf dagen per week open en altijd online bereikbaar. Het docentenlab van Onderwijs & Opvoeding verzorgt ook trainingen over bijvoorbeeld flipping the classroom en casusgericht leren (aansluitend op het project flexibilisering).

Instellingsbeleid

De HVA heeft een onderwijsvisie en een instellingsplan waarin wordt ingegaan op het benutten van blended learning bij de inrichting van het onderwijs zodat er meer flexibiliteit ontstaat. Het ICT-beleid ondersteunt deze ontwikkeling. Daarnaast is er nog een HVA professionaliseringsplan. Daarin ligt de focus ook op het teamniveau. In het professionaliseringsplan zijn een aantal ambities genoemd zoals vakmanschap en deskundigheid opbouwen, en onderhouden en benutten van digitale mogelijkheden.

De HVA heeft domein overstijgende ICT-tafels waar bestuurlijke besluiten over ICT ontwikkelingen worden voorbereid (zoals bijvoorbeeld de inrichting van digitale toetsfaciliteiten).

Het centrale initiatief *Learning tomorrow - ict in onderwijs* (<http://www.hva.nl/over-de-hva/organisatie>) is gestimuleerd door de voorlopers die in de domeinen met de digitale leeromgeving bezig waren. Zij wisselden hun ervaringen en nieuwe ontwikkelingen uit. Hieruit is een HVA netwerk blended learning ontstaan. Ook de nieuwe rector heeft blended learning hoog op de agenda staan. Dat is ondersteunend.

De centrale staf Onderwijs en Onderzoek heeft sterke expertise als het gaat om het benutten van ICT in onderwijs. Het centraal niveau biedt zowel de BDB aan als de professionalisering via de HVA Academie (HR/P&O). De BDB richt zich op de didactische kwalificatie van nieuwe docenten, de Academie onder andere op ICT-professionalisering.

Bij de HVA ligt het zwaartepunt van het beleid meer decentraal, want het gaat met name om de behoefte van en uitwerking in de opleidingen/domeinen. Het centraal beleid schept daarvoor de kaders die een decentrale uitwerking krijgen, passend bij de context in de domeinen.

Ondersteuningsstructuur

Onderwijsinnovatie met behulp van ICT is niet meer afhankelijk van docenten die uit zichzelf al met ICT bezig zijn en er gemakkelijk mee uit de voeten kunnen. De onderwijsontwikkeling is nu op een punt beland waarin (geïntegreerde) ICT-toepassingen altijd meegenomen worden in de onderwijsinnovatie. Ook het werkveld speelt daarin een stimulerende rol. Opleidingen sluiten aan bij ICT-ontwikkelingen in het beroepenveld en verwerken die in curriculumaanpassingen. Denk bijvoorbeeld aan innovaties in de zorg (healthlab van de HVA <http://www.hva.nl/create-it/projecten/item/health-lab.html>) en aan curriculuminnovatie in het domein Onderwijs & Opvoeding.

Het domein Onderwijs & Opvoeding als voorbeeld

Een goed voorbeeld van teamgerichte professionalisering is de aanpak van het domein Onderwijs & Opvoeding. Het domein is één van de pioniers op het gebied van ICT in het onderwijs en is daar al 15 jaar mee bezig. Door het beroepenveld was een kennisbasis ICT geformuleerd waar beginnende leraren over moeten beschikken. Dat betekende een verandering in het curriculum. Veel Amsterdamse vernieuwingscholen (waar ICT een grote rol speelt) verwachten van studenten een vernieuwingsgezinde oriëntatie en het vermogen om hun vragen snel op te pakken. Vernieuwingscholen articuleren die vraag naar de opleiding en de docenten willen dat oppakken. Er is een creatieve spanning tussen leren en ICT in het onderwijs. De kracht is dat ze niet denken vanuit de tools maar vanuit de didactiek.

Het domein heeft een visie op ICT in het onderwijs ontwikkeld waarbij ook gebruik gemaakt is van internationale contacten en de TPACK-benadering. De TPACK-benadering werkt toe naar een afstemming en integratie van vakinhoudelijke deskundigheid van docenten, de technische mogelijkheden van ICT-toepassingen en de pedagogisch didactische aanpak die nodig is om rijke leeromgevingen voor studenten te creëren.

Het gebruik van ICT in het onderwijs is inmiddels gangbaar. Smartboards zijn al veel in gebruik in het voortgezet onderwijs en primair onderwijs. Ook de huidige onderwijsruimtes van de opleidingen van het domein beschikken over dit soort moderne voorzieningen (substitutie). De docenten maken nu dagelijks gebruik van dit soort technologie, iedereen heeft een laptop en er is een digitale leer- en werkomgeving waar ook het onderwijsmateriaal op wordt gezet (Sharepoint). ICT is geïntegreerd in (kleine) projectopdrachten, beroepsopdrachten en in de stage. Er is veel variatie binnen blended learning. Er zijn toepassingen binnen bestaande vakken op module-niveau zoals het gebruiken van (ondersteunende) tools, bij stagebegeleiding (in het buitenland) en bij de masteropleiding in Suriname. Het domein wil toe naar meer tijd en plaats onafhankelijke toepassing (flipping the classroom) op curriculumniveau (transformatie). Daarbij gaat het om een afgewogen compositie van (ICT-)toepassingen in onderwijs.

Flexibele leertrajecten ontwerpen

Het domein is zojuist gestart met een groot innovatieproject Flexibilisering en pakt daarin als eerste de deeltijdopleidingen op. Deeltijdstudenten maken de helft van de studentenpopulatie uit en de meeste docenten werken zowel in de deeltijd- als voltijdopleidingen. Binnen de zesentwintig opleidingen is groeiend draagvlak voor het project en een erkenning van de didactische noodzaak om aan flexibilisering van de opleidingen te gaan werken. Het domein krijgt extra financiële middelen voor deze onderwijsinnovatie vanuit centraal niveau.

In het flexibiliseringsproject is goed te merken hoe ingrijpend zo'n besluit tot flexibilisering is en wat het vraagt aan verandering van de organisatie. Bijvoorbeeld het loslaten van het denken in termen van cohorten, consequenties voor de logistieke systemen en de keuze van de HvA faciliteiten. Er is nu bijvoorbeeld gekozen voor Sharepoint als digitale leeromgeving. Maar is de keuze voor één systeem nog wel toereikend?

Het inbedden van ICT in het onderwijsontwerp raakt alle aspecten van de organisatie. Het vraagt veel van de veranderaanpak om in onderlinge afstemming stappen te blijven nemen en goede uitwisseling op centraal niveau te organiseren.

Scholing docenten

Er is een scholingsplan maar vooral een scholingsconcept. Toen Sharepoint werd ingevoerd is begonnen met een knoppencursus. Maar al snel bleken deze niet te werken; de kennis bleef niet hangen. Dus is nu gekozen voor een andere opzet van de scholing. Het ontwikkelen van blended learning wordt ondersteund door een multidisciplinair team waarin de technische en de onderwijskundige ondersteuners samenwerken met docenten. Gestreefd wordt naar de vorming van TPACK-competente teams, met kennis op elk van de domeinen vakinhoud, didactiek en onderwijstechnologie. Essentieel is het contact tussen de project/ontwikkelgroep en het onderwijs. Elk cluster heeft een aantal seniordocenten als contactpersoon. Zij krijgen onderwijskundige ondersteuning bij het vanuit een didactisch perspectief ontwerpen van modules waarin ICT is geïntegreerd. Bij de ontwikkeling en uitvoering van die modules begeleiden zij collega-docenten (medior) die op hun beurt weer de juniordocenten begeleiden. De achterliggende gedachte is dat dit proces van samen ontwikkelen en begeleiden een vorm van professionalisering is, waarin seniors zoveel expertise ontwikkelen dat ze het proces van onderwijsontwerp zelfstandig kunnen gaan trekken en mediors zich gaan ontwikkelen tot senior niveau. In de praktijk gaat de expertise ontwikkeling toch langzamer dan gedacht. Senior docenten voelen zich vaak nog geen expert.

4.2.4 NHTV

Inleiding

NHTV is een niet-particuliere instelling voor internationaal hoger onderwijs, met vier locaties in Breda. Er studeren rond de 7.500 studenten uit meer dan 50 landen en de instelling telt bijna 700 medewerkers. NHTV biedt onderwijs op het gebied van games & media, hotel, facility, logistiek, built environment en toerisme & vrije tijd. NHTV is sterk internationaal georiënteerd en ontwikkelt onderwijs en kennis vanuit de thema's cross-cultural understanding, social responsibility, imagineering en ondernemerschap. (Bron: www.nhtv.nl).

Docentprofessionalisering

Sinds 2013 is er een nieuwe onderwijsvisie binnen NHTV waarbij ICT-ontwikkeling en docentprofessionalisering één van de drie speerpunten is. Momenteel wordt er onder andere gewerkt aan een vernieuwde BKO-leergang waarbij ICT een nog groter onderdeel gaat worden dan het nu al is. De BKO is voor elke docent verplicht en bestaat uit 6/7 studiedagen, is blended ingericht en wordt verzorgd in samenwerking met de Vrije Universiteit. Tijdens de BKO is het de bedoeling dat docenten een cursus voor een bestaand vak moeten herontwikkelen. Eén dag van de cursus gaat over het gebruik van een e-learning omgeving: hoe een leeromgeving goed kan worden ingericht en ingezet om de doelen te bereiken die een docent heeft geformuleerd voor een vak. Docenten krijgen informatie over welke tools er zijn maar vooral ook wat de afwegingen zijn om een bepaalde tool wel of niet in te zetten en op welk moment de toepassing het meest nuttig is voor de kennisoverdracht. Momenteel wordt er in de BKO nog voornamelijk kennis gemaakt met de verschillende ICT-toepassingen in het onderwijs, maar NHTV werkt er naar toe dat er ook in de BKO al meer wordt geoefend met het toepassen van verschillende ICT-toepassingen. Zij geloven dat dit effectiever is dan naast de BKO nog een losse cursus aan te bieden voor ICT-toepassingen in het onderwijs.

Naast de BKO bestaat er een tweedaagse cursus e-didactiek waarin docenten niet alleen kennis maken met nieuwe ICT-mogelijkheden, maar ze deze ook actief leren toepassen in hun onderwijs en hierbij ondersteuning krijgen. Er wordt naar gestreefd om deze cursus e-didactiek meer in de BKO te verwerken zodat in de toekomst alle docenten in de BKO al meer leren over het toepassen ervan en de redenen ervoor. Naast de cursus e-didactiek zijn er ook korte ICT-cursussen, zoals het maken van kennisclips, Camtasia, Prezi en andere ICT-toepassingen. Deze cursussen zitten bijna altijd vol en er is regelmatig te weinig capaciteit om de vraag aan te kunnen. Om docenten te stimuleren, worden de meeste cursussen aangeboden via het management van de afzonderlijke academies. Doordat de cursussen bijna altijd gegeven worden door mensen binnen NHTV is de drempel laag voor participatie aan de cursussen. Dit komt ook de geloofwaardigheid van een ICT-toepassing ten goede, omdat docenten minder het gevoel hebben dat er een verkooppraatje wordt gehouden.

Daarnaast probeert NHTV de drempel voor docenten om nieuwe ICT-toepassingen te verwerken in hun onderwijs laag te houden door er voor te zorgen dat het hen zo min mogelijk geld en tijd kost. Zo worden er bijvoorbeeld vaak cursussen aangeboden wanneer een curriculum toe is aan vernieuwing en er ingehaakt kan worden op nieuwe behoeften voor ICT-toepassingen in het onderwijs. Daarnaast hebben vakgroepen op de Academy of Leisure (intern aangewezen als meest vooruitstrevend) uren toegekend gekregen om kennisclips te maken.

Instellingsbeleid

ICT-vaardigheden van docenten zijn opgenomen in een professionaliseringsplan. Ook wordt er jaarlijks een professionaliseringsscan afgenomen bij docenten waar ICT een onderdeel van vormt. Voor ICT is een niveau vastgesteld op basis waarvan docenten

in een functioneringsgesprek al dan niet een advies krijgen om bepaalde cursussen te volgen.

Binnen de instelling is er is er één keer per jaar een scholingsdag op instellingsniveau en zijn er twee scholingsdagen per jaar op academieniveau.

Ondersteuningsstructuur

Momenteel wordt het Expertisecentrum Learning Innovation opgezet. Dit is een NHTV-breed expertise- en adviescentrum op het gebied van ICT en docentprofessionalisering dat het gat moet vullen tussen het beleid en de ICT-afdeling. Dus tussen de wens en de daadwerkelijke toepassing van ICT-innovaties in het onderwijs. Voorheen was er sprake van een contactpersoon (key user e-learning) binnen iedere academie, dit zijn docenten die al handig zijn met ICT, waar andere docenten voor hulp heen konden met vragen rondom ICT en onderwijs. Docenten ervoeren hierbij echter een drempel om collega's, hun mededocent, te belasten met hun vragen. Dit is opgelost met de inrichting van het expertisecentrum. Het expertisecentrum krijgt twee fulltime medewerkers en enkele parttimers waaronder student-assistenten die veel weten van ICT. Doordat deze medewerkers over het algemeen ook andere functies hebben binnen NHTV, of hebben gehad, blijft naar verwachting de lijn tussen docent en expertisecentrum kort. Voor individuele ondersteuning kunnen docenten in het vervolg naar dit centrum. Hier krijgen ze zowel onderwijskundig advies in het gebruik van ICT als hulp bij het praktische deel ervan (bijvoorbeeld het maken van een kennisclip).

Daarnaast coördineert en verzorgt de School for Creative Education binnen NHTV verschillende cursussen en trainingen. Ook houden zij zich elk jaar bezig met innovatie van het onderwijs met behulp van docenten en managementteams van de verschillende academies. Elk jaar is er een innovatiebudget dat verdeeld wordt onder ingezonden innovatie projectvoorstellen van verschillende academies, een deel hiervan gaat naar ICT-toepassingen. Dit is vraag gestuurd vanuit de docenten die op zoek zijn naar bepaalde antwoorden (bottom-up). Top-down worden innovaties gestuurd door managementteams en de onderwijsvisie. Zo geeft het bestuur aan iets belangrijk te vinden, ontstaan er bij docenten vragen en wordt er vervolgens in projectgroepen onderzoek gedaan en aan innovaties gewerkt. Momenteel loopt bijvoorbeeld de discussie of hoorcolleges en weblectures nog wel nuttig zijn en het niet zinvoller en effectiever is om door middel van kortere kennisclips te werken om zo studenten gemotiveerd en actief te houden. Verder krijgen managementteams een bepaald aantal uren voor digitale onderwijsontwikkeling en geven zij vervolgens docenten binnen een vakgroep de opdracht om met voorstellen voor ontwikkeling te komen.

4.2.5 Saxion

Inleiding

Saxion is een hogeschool met locaties in Apeldoorn, Deventer, Enschede en Hengelo. Verdeeld over deze locaties studeren ruim 26.600 studenten en zijn er ruim 2.800 medewerkers in dienst. Saxion bestaat uit de volgende elf academies waarbinnen verschillende (zowel nationale als internationale) opleidingen gevolgd kunnen worden op bachelor- en masterniveau: Business, Building & Technology, Bestuur, Recht & Ruimte, Creatieve Technologie, Financiën, Economie & Management, Gezondheidszorg, Hospitality Business School, Life Science, Engineering & Design, Marketing & International Management, Mens & Arbeid, Mens & Maatschappij en Pedagogiek & Onderwijs. (Bron: www.saxion.nl).

Docentprofessionalisering

Drie jaar geleden heeft Saxion een nieuwe leergang binnen de BDB opgezet die betrekking heeft op ICT: 'Didactiek in een ICT-rijke leeromgeving'. Naast deze module

bestaat de BDB uit de volgende vier modules: 'Theorie van didactiek', 'Digitaal toetsen', 'Ontwerpen in Blackboard', en 'Video ter verrijking van onderwijs'. De BDB wordt afgesloten met een eindopdracht waarin docenten een bestaand vak moeten herontwerpen met behulp van één of meer van de vijf modules. De BDB is multidisciplinair ingericht wat inhoudt dat docenten van verschillende academies dezelfde leer-gang volgen. De bijeenkomsten zijn niet verplicht; de BDB is op een blended wijze is ingericht. Wanneer docenten vragen hebben, kunnen ze een e-coach raadplegen of naar de bijeenkomsten komen met hun vraag. Het eindproduct en de assessment-gesprekken zijn wel verplicht. In de praktijk blijkt dat docenten wisselend gebruik maken van de mogelijkheid om naar bijeenkomsten te gaan.

Het ICT-onderdeel in de BDB is praktijkgericht en er is ruimte om te experimenteren. Op basisniveau komen alle ICT-middelen aan bod. Wanneer een docent er voor kiest om met een bepaald ICT-middel zijn cursus te herontwerpen wordt er dieper op in gegaan en geoefend in de toepassing er van.

Saxion Academy biedt, naast de verplichte BDB, verschillende keuzecursussen aan onder andere op het gebied van ICT. Deze cursussen zijn vaak specialistischer dan het ICT onderdeel in de BDB. Binnen Saxion wordt vraaggestuurd gewerkt en wordt een cursus of training opgezet wanneer er voldoende vraag is vanuit de docenten. Cursussen staan dus niet aan het begin van een academisch jaar al op vaste momenten ingepland. Momenteel blijkt er weinig vraag te zijn naar ICT-keuzecursussen. De keuzecursussen worden meestal gegeven door werknemers binnen Saxion zodat er een korte lijn is tussen docent en degene die de cursus geeft.

De financiering van cursussen wisselt. Soms komt het geld uit het ontwikkelingsbudget van een docent, soms worden ze centraal gefinancierd en soms is er sprake van een tussenvorm. Cursussen worden aangeboden via folders en de website van de Saxion Academy. Drie keer per jaar wordt er een kennisuitwisseling georganiseerd waar veel docenten op af komen en waar ze, onder andere, kennismaken met nieuwe ICT-toepassingen in het onderwijs. Daarnaast wordt er gewerkt met het principe dat je er voor docenten niet meer werk dan nodig van maakt. Dit wordt gedaan door cursussen bijvoorbeeld aan te bieden op momenten dat vakken toch al vernieuwd moeten worden. Verder helpt een enthousiast managementteam dat veel initiatief neemt voor ontwikkeling mee, maar dit wisselt per academie.

Instellingsbeleid

Saxion is van mening dat 'ICT op zich geen issue zou moeten zijn', waardoor er niet een apart ICT-beleidsplan is. Wel heeft Saxion een onderwijsvisie met een afgeleide visie op e-learning en onderwijs. Hierin is bijvoorbeeld een tabel opgenomen waarin staat waaraan docenten moeten voldoen op het gebied van onder andere ICT-vaardigheden. Dit komt deels overeen met wat in de BDB aangereikt wordt.

Ondersteuningsstructuur

Ondersteuning op het gebied van ICT en onderwijs bestaat voor docenten op verschillende lagen. Vijf jaar geleden is er bij Saxion een overkoepelend programma opgericht op het gebied van ICT&O. Dit is tot stand gekomen met behulp van alle verschillende academies. De programma-regiegroep bestaat uit vijf academiedirecteuren. Daarnaast zijn er drie themagroepen waarin geïnteresseerde mensen vanuit alle academies zitten. Zij bepalen mede welke innovaties er komen op het gebied van ICT&O. Hier nemen ook de ICT&O-adviseurs van elke academie aan deel. Op deze manier is er een ingebedde structuur waarbij er voornamelijk van onderop veel innovatievoorstellen naar boven komen en waarbij de vijf directeuren in de programma-regiegroep (namens alle directeuren) waken over de verwerking van de lijnen van bovenaf.

Voor individuele ondersteuning omtrent ICT en onderwijs kunnen docenten terecht bij de ICT&O-adviseur van elke academie. Daarnaast wordt er momenteel een supportteam opgezet rondom video. Dit team bestaat uit tien studenten die opnames maken voor kennisclips. De komende periode worden zij ook opgeleid om video's te editen en om docenten te leren hoe ze zelf screencaptures kunnen maken voor kennisclips. Daarnaast komt er een afdeling Instructional Design waarin vijf onderwijstechnologen met behulp van docenten de diepere inrichting van de leeromgevingen Toetsing en Video vorm gaan geven.

Jaarlijks wordt er een innovatiebudget van 2,6 miljoen euro verdeeld over ingebrachte projecten vanuit de verschillende academies van Saxion. Het ICT&O-programma kreeg hier afgelopen jaar ook een deel van en dat is geïnvesteerd in de ontwikkeling van nieuwe ICT-toepassingen in het onderwijs. De ontwikkeling vindt vaak plaats in kleinere projecten met verschillende onderwerpen en komt van onderaf.

Tot slot is er een klankbord van ongeveer 600 studenten die gevraagd kan worden om advies wanneer het gaat om innovaties in het onderwijs, dus ook op het gebied van ICT.

4.3 Beschrijvingen wo

Het selectieproces heeft drie good practices in het wo opgeleverd: de Technische Universiteit Delft, de Open Universiteit en Wageningen University and Research centre. Deze drie good practices worden in alfabetische volgorde beschreven volgens hetzelfde format als de good practices in het hbo.

Omdat diverse contactpersonen van universiteiten ook verwezen naar good practices in de medische opleidingen is ook nog een good practice van een medische opleiding opgenomen. Hierover is overlegd met een contactpersoon die een goed beeld heeft van ICT in het medische onderwijs.

4.3.1 Open Universiteit (OU)

Inleiding

De OU ontwikkelt, verzorgt en bevordert, in verwevenheid met onderzoek, open en innovatief hoger (afstands)onderwijs gericht op leven-lang-leren. Zij gaat daarbij uit van de uiteenlopende leerbehoeften van individuen en van de eisen van de kennisamenleving als geheel. De OU heeft een fundamentele keuze voor de toekomst gemaakt en ontwikkelt zich tot een aanbieder van goed studeerbare universitaire opleidingen, die daarnaast ook cursussen aanbiedt. De OU biedt wetenschappelijke opleidingen aan in de cultuurwetenschappen, managementwetenschappen, milieu-natuurwetenschappen, psychologie, rechtswetenschappen, onderwijskunde en informatica. Daarnaast verzorgt de OU ook bijna driehonderd cursussen. (Bron: www.ou.nl).

Docentprofessionalisering

De OU biedt vanaf haar oprichting schriftelijk afstandsonderwijs aan met ICT-onderdelen. ICT is dus van oudsher in het OU onderwijs opgenomen. De laatste jaren is het onderwijs steeds 'digitaler' geworden. De student wordt aangestuurd vanuit de cursussite in de DLO die bestaat uit een elektronisch werkboek, digitaal bronmateriaal en communicatie- en begeleidingsfunctionaliteiten. Een enkele keer lijkt een cursus gedigitaliseerd, maar bestaat deze feitelijk uit pdf-bestanden. Er heeft dan geen didactische bewerking plaatsgevonden. De ICT is dan niet meer dan een uitlevervorm. In de meeste cursussen wordt actief gebruik gemaakt van communicatie in discussiegroepen, digitale werkgroepen en virtuele klassen. Individuele begeleiding van studenten vindt meestal plaats per e-mail of telefoon.

Er zijn in de oriëntatie op gebruik van ICT wel duidelijke verschillen tussen opleidingen. Dat hangt onder andere samen met de snelheid waarmee ontwikkelingen zich

binnen een wetenschapsdomein voltrekken en ook met bijvoorbeeld behoefte aan praktijkconfrontaties. Er zijn verschillen tussen faculteiten, zowel in de integratie van ICT in het leertraject van studenten, als in de begeleiding door docenten.

- Informatica en Rechtswetenschappen moeten voortdurend aansluiten bij actuele ontwikkelingen en zijn eerder geneigd 'digitaal te gaan'. Bij rechtswetenschappen gebruiken studenten nu iPads en wordt veel gebruik gemaakt van de virtuele klas.
- Cultuurwetenschappen heeft nog een grote oriëntatie op (kunst)boeken in plaats van op digitale catalogi. Hoewel in kunsthistorische cursussen nu ook gebruik gemaakt wordt van GPS-toepassingen voor (virtuele) wandelingen in oude steden.
- Bedrijfswetenschappen maakt gebruik van simulaties, Milieuwetenschappen heeft een virtueel adviesbureau.
- Psychologie maakt gebruik van serious gaming.
- Onderwijswetenschappen is het meest vooruitstrevend: alles staat online en ook de monitoring van studenten is online. Toch is daar discussie over. Bekend is dat online-contacten bij veel studenten drempelvrees oproepen en beter voorafgegaan kunnen worden door een face-to-face bijeenkomst. Daarnaast zijn er ook nog vrij veel studenten die studiemateriaal printen omdat zij willen lezen van papier.

De begeleiding van studenten kan verschillen van het klaar zetten van discussiefora en opdrachten, het meelesen of modereren van discussies tot (peer)feedback organiseren en online feedback geven. Instellingsbreed is (summatieve) digitale toetsing ingevoerd voor alle individuele tentamens. Het biedt snellere verwerkingsmogelijkheden en meer mogelijkheden voor gebruik van multimedia. Helaas worden (nog) niet alle mogelijkheden ten volle benut.

Scholing

Er is een BKO voor alle docenten die verzorgd wordt door het Experticeentrum Onderwijs & Professionalisering (ECOP). Vanwege het type onderwijs maakt ICT een integraal deel uit van de BKO. Op het gebied van onderwijsuitvoering zijn dat bijvoorbeeld het modereren van discussiegroepen en online begeleiding in de virtual classroom. In alle onderdelen komt de mediakeuze en de daarbij behorende didactiek aan de orde (vaak zijn dit ook lastige elementen). De OU is bezig met het ontwikkelen van een nieuwe elektronische leeromgeving (binnenkort operationeel) waarbij de professionalisering nu serieuzer wordt aangepakt dan voorheen. Voorheen was professionalisering meer vrijblijvend en een eigen keuze van de docent. ICT-projecten werden van oudsher gestimuleerd door docenten die interesse hebben in ICT. Nu gebruikt de OU TPACK als model bij de ontwikkeling en organiseert daarover masterclasses.

Er zijn onderwijskundige ondersteuners bij de ontwikkeling betrokken en alle vakgroep leiders hebben een taak in deze professionalisering. Er zijn veel onderwijskundige projecten die tools opleveren die dan breder worden opgepakt. Docent hoeven niet alles zelf te kunnen maar moeten wel de mogelijkheden weten en weten van welke technische en onderwijskundige ondersteuners ze hulp in kunnen roepen. Er worden trainingen aangeboden voor het omzetten van het cursusmateriaal naar de nieuwe elektronische leeromgeving en voor adaptieve toetsen.

De BKO besteedt aandacht aan mediaqu Coast, wat betreft de 'omgang in groepen'. Integriteit en het creëren van een veilige leerwerk omgeving zijn echter aandachtspunten.

Instellingsbeleid

In september 2014 is een nieuw onderwijsmodel ingevoerd. De OU schuift daarmee meer op richting regulier hoger onderwijs. In het nieuwe online activerend onderwijsmodel studeren studenten meer begeleid, in cohorten en in een vast studietempo. Er zijn vaste events, zoals studentbegeleiding, de virtuele klas (met activerende werkvormen) en minimaal drie (verplichte) contactmomenten. De beleidsbeslissing om de virtuele classroom in te voeren past goed bij een belangrijk deel van de doelgroep van de OU: studenten met een functiebeperking en gedetineerden. De keuze voor het

nieuwe onderwijsmodel heeft consequenties voor de organisatie van het onderwijs (begeleiding, tutoring, roostering) en voor de eisen die worden gesteld aan de digitale leeromgeving (o.a. monitoring van studenten en studievoortgang). Voor docenten betekent dit dat vooraf al het onderwijs moet zijn ontworpen: de uitvoeringsroute is immers uitgestippeld.

De OU werkt nu aan de invoering van een systeem van Permanente Educatie (PE)-punten als vervolg op de BKO; om docenten te stimuleren zich permanent te ontwikkelen binnen het onderwijs. Docenten moeten in drie jaar 120 PE-punten vergaren (40 uren studie per jaar). Er zijn negen competentiegebieden (voor PE) te onderscheiden. Er mogen allerlei scholingselementen aangemeld worden. Toelatingscriteria voor de scholingselementen zijn dat het aanbod passend is binnen de negen competentiegebieden en dat ze niet binnen de normale functie-uitoefening behoren. De voortgang en keuzes van de docent worden besproken in de R&O-gesprekken.

Op dit moment is er vooral 'winkelgedrag', vanwege de eerste implementatie en omdat de PE-punten passen binnen de prestatieafspraken.

Veel scholingselementen binnen het PE-aanbod zijn verweven met ICT-toepassingen, zoals studentbegeleiding, onderzoekvaardigheden van studenten begeleiden, modereren van discussiegroepen, trainingen over de nieuwe leeromgeving, whiteboard animation, rubrics, effectieve leerstrategieën en het inzetten van de virtuele klas.

4.3.2 Technische Universiteit Delft (TUD)

Inleiding

De TUD bestaat uit acht faculteiten en de universiteitsdienst, waarin de ondersteunende diensten gebundeld zijn, zoals de afdeling Finance & Control en de afdeling Marketing & Communicatie. De TUD heeft een kleine 5.000 werknemers in dienst. De omvang van de studentenpopulatie is ongeveer 19.000.

De TUD werkt samen met vele andere onderwijs- en onderzoeksinstituten in binnen- en buitenland en staat bekend om de hoge standaard van onderzoek en onderwijs. Ook heeft zij talloze contacten met regeringen, handelsorganisaties, consultancy's, de industrie en het midden- en kleinbedrijf.

(Bron: www.tudelft.nl/over-tu-delft/werken-bij-tu-delft/wie-zijn-we/).

Docentprofessionalisering

ICT-bekwaamheden van docenten zijn binnen de TUD geformuleerd in het BKO-profiel van de instelling en als docentkwaliteiten. In de BKO zijn docenten verplicht een keuzemodule te volgen, bijvoorbeeld over ICT in het onderwijs of het verzorgen van online onderwijs. Daarnaast is er een aanbod waaruit ze kunnen kiezen, zoals digitaal toetsen of het gebruik van video in het onderwijs. Dit aanbod wordt in samenwerking met de Universiteit Leiden (UL) en de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) ontwikkeld en aangeboden. Verder is ICT in het onderwijs verweven in verplichte modules zoals activerend onderwijs waarin bijvoorbeeld wordt toegelicht hoe het concept flipping the classroom daar in kan ondersteunen.

De module specifiek gericht op ICT-bekwaamheden (effective use of ICT in education (<https://intranet.tudelft.nl/specifieke-ingangen/onderwijs/onderwijsverbetering/oc-focus/cursussen/cursusaanbod/modules/mo33-effective-use-of-ict-in-education/>)) is niet de meest populaire. Deze cursus wordt een paar keer per jaar aangeboden en heeft gemiddeld 6-12 deelnemers. Zowel de verplichte keuzemodules als het open aanbod waaruit gekozen kan worden, maken deel uit van deze scholing. In het kader van de BKO is deelname aan één van de modules verplicht.

De module over blended learning wordt blended aangeboden en maakt deel uit van het BKO-aanbod. De module is ontwikkeld samen met de UL en de EUR. Ook bestaat er een korte workshop blended learning die door de Extension School wordt aangeboden, soms in samenwerking met Focus, het onderwijskundig centrum van de TUD.

Het aanbieden van blended onderwijs sluit aan bij het TUD-beleid. Het heeft een meerwaarde voor studenten om thuis voor te bereiden en face-to-face aandacht te besteden aan verdieping en bespreking. Zowel docenten als degene die onderwijs volgen zijn tevreden over deze vorm. Het is flexibeler en kost minder contacturen. Voor deelnemers hoeft nauwelijks te worden geworven, immers de BKO is verplicht voor iedere nieuwe docent. HR speelt hierin een grote rol; facultaire HR-afdelingen wijzen docenten op hun BKO-plicht en monitoren de voortgang. Ook in facultaire professionaliserings-trajecten worden docenten gestimuleerd om mee te doen. De centrale HR-afdeling registreert en archiveert de BKO-plicht, de BKO-vrijstellingen en de BKO-ontheffingen in het personeelssysteem. Er wordt intensief samengewerkt (door het onderwijskundige centrum) met HR, bijvoorbeeld in het kader van een traject voor permanente educatie van onderwijsgeevenden. Daarnaast wordt er landelijk samengewerkt in VSNU-verband in een project over de waardering van onderwijs ten opzichte van onderzoek en in het samenwerkingsverband van de drie technische universiteiten in Nederland, 3TU, over gezamenlijke BKO-competenties en een BKO-regeling.

Alle cursussen zijn betaald, hetzij vanuit een vakgroep of faculteit, hetzij vanuit het programma van de Graduate School of de Extension School.

Instellingsbeleid

De ICT-bekwaamheden zijn opgenomen in zowel de onderwijsvisie als het strategisch onderwijs- en professionaliseringsbeleid van de TUD. In het ICTO-jaarplan 2015 is professionalisering niet als onderwerp opgenomen. In het programma voor Open Online Education is wel scholing/professionalisering van docenten opgenomen. Hier is een aparte 'stream' voor in het leven geroepen die duidelijk gericht is op de online didactiek.

Begin 2014 is de Extension School opgericht, een tweejarig innovatie programma "to develop the TU Delft strategy for the next phase of Open & Online Education". De Extension School heeft een e-dean en een directeur Open & Online Education. Binnen de Extension School worden onder meer MOOC's ontwikkeld, onder andere over watermanagement en solar technology. Dit zijn niet zo maar willekeurige onderwerpen: water en zon zijn belangrijke onderwerpen binnen de TUD. De MOOC's worden vanuit centrale middelen (de Extension School) gefinancierd. Er gaat veel geld naar toe en zijn van groot belang voor het college van bestuur.

Bij de Extension School staat de 'olievlekwerking' centraal. De gedachte is: hoe groter de olievlek, des te meer mensen aansluiten. Tegelijkertijd is inbedding in beleid en (sterk) commitment van het management nodig. Ook de rol van HR (vanuit de centrale beleidsafdeling) is een noodzakelijke voorwaarde.

Ondersteuningsstructuur

Er worden verschillende typen ondersteuning aangeboden:

- Op systeemniveau: praktisch (bijvoorbeeld Blackboard ondersteuning). Hiervoor bestaat ELS: E-Learning Support, waarin studenten de ondersteuning verzorgen.
- Snel Onderwijs Consult (maximale ondersteuning van 6 uur). Het gaat hier om individuele ondersteuning aan docenten, die didactische vragen hebben die ook, maar niet noodzakelijk, ICT-elementen kunnen bevatten.
- Course Clinic: is eigenlijk hetzelfde als een SOC, maar een course clinic is meer gericht op cursusvragen, zoals: het verhogen van het rendement, het verhogen van de deelname door studenten, het verbeteren van de evaluatie.
- Persoonlijke maatwerkondersteuning bij ontwikkeling van blended learning door individuele docenten.
- Coaching bij problemen die voortkomen uit onderwijsactiviteiten van docenten.
- Grassrootsprojecten: hier kunnen docenten geld aanvragen (een paar duizend euro) waarvoor zij ondersteuning kunnen 'inkopen'. Grassrootsprojecten zijn succesvol binnen de TUD, afgelopen jaar waren er 30 projecten.
- Leergang onderwijskundig leiderschap: ontwikkeld samen met LU en de EUR.

Tenders

Daarnaast worden vier keer per jaar tenders uitgezet rondom de thema's blended learning of online leren waarvoor docenten een aanvraag kunnen indienen. Hierbij wordt ondersteuning vanuit de Extension School geboden. Ondersteuning bestaat dan uit technische en didactische/onderwijskundige ondersteuning, niet financieel. Naast deze tenders van de Extension School zijn er tenders op het gebied van studiesucces. Docenten kunnen hierover projectvoorstellen indienen. Voorstellen met betrekking tot studiesucces worden gehonoreerd met financiële middelen en niet met ondersteuning.

4.3.3 Wageningen University and Research centre (WUR)

Inleiding

Wageningen University and Research centre (WUR) is een internationale universiteit met ongeveer 6.500 medewerkers en 10.000 studenten uit meer dan honderd landen. De WUR werkt veel samen met gespecialiseerde onderzoeksinstituten vanuit verschillende natuur-, technologische en maatschappelijke disciplines. De 20 bachelor- en 32 masteropleidingen worden binnen drie kerngebieden gegeven: voeding en voedselproductie, leefomgeving en gezondheid, leefstijl en levensomstandigheden. (Bron: www.wageningenur.nl/nl.htm).

Docentprofessionalisering

Binnen de BKO is er een verplicht deel en een keuze deel voor docenten aan de WUR. In het verplichte deel zit onder andere een cursus 'Algemene Didactiek', en een verplichte ICT-opdracht. In de ICT-opdracht moeten docenten onderwijs ontwerpen met behulp van ICT. Op het moment wordt er vaak gekozen voor Blackboard maar dit wordt verbreed, met onder andere Feedback Fruits, Turnitin en Questionmark Perception.

Naast een ICT-onderdeel in de BKO heeft de WUR ook verschillende keuzecursussen op het gebied van ICT, zoals 'Nieuwe media en onderwijsontwerp' en een cursus over het opnemen van kennisclips. Hiernaast zijn er ook kortere scholingsmogelijkheden zoals lunchbijeenkomsten en is er één keer per jaar een dag over ICT en onderwijs. De cursussen zitten over het algemeen vol en worden twee maal per jaar aangekondigd met een folder en via de website. Alle cursussen worden centraal gefinancierd om docenten op dat punt te ontlasten. Docenten lijken enthousiast over de cursussen maar het wordt ook als normaal gezien om op de hoogte te blijven van ICT binnen het onderwijs. De WUR werkt vanuit de overtuiging dat ICT niet los te zien is van onderwijs en dat er altijd gestreefd moet worden naar een mengvorm waarbij ICT ingezet moet worden als dat meerwaarde oplevert. Omdat het gaat om ICT te integreren in het onderwijs (leerdoelen-leervormen-toetsing), zijn docenten er dan ook veel mee bezig.

Instellingsbeleid

In het beleid van de Raad van Bestuur (RvB) zijn ICT-bekwaamheden opgenomen. Zij hebben daarvoor de BKO in het leven heeft geroepen waarin de gewenste ICT-bekwaamheden onderwezen worden. Medewerkers van de afdeling Educational Staff Development adviseren de RvB op het gebied van docentprofessionalisering op verschillende gebieden en dus ook ten aanzien van ICT.

Ondersteuningsstructuur

De cursussen binnen de WUR worden gecoördineerd en gegeven door de afdeling Educational Staff Development. De lijnen tussen deze afdeling en de docenten zijn kort. Hierdoor kunnen docenten vaak met extra vragen direct bij de trainers van een cursus terecht. Daarnaast bestaat er een adviesdienst waar docenten met individuele vragen terecht kunnen. Deze adviesdienst bestaat uit dezelfde mensen die de ICT- en BKO-cursussen geven. Zo wordt er zo veel mogelijk integraal gewerkt. Er zitten wel beperkingen aan de ondersteuning door de afdeling door bijvoorbeeld de beperkte capaciteit. Hierdoor is er het liefst ondersteuning in groepen op vakniveau. Maar ook wanneer individuen problemen ervaren, worden ze ondersteund. Er wordt geprobeerd hooguit twee tot vier keer advies/instructie te geven per groep of individu. De dienst biedt ook altijd ruimte voor input vanuit docenten, die bellen of mailen. Regelmatig geven docenten advies over dingen die ze missen of graag verbeterd zouden zien. De jaarlijkse innovatieronde van de WUR is meer top-down georganiseerd. In de jaarlijkse studentenenquête is een apart onderdeel over ICT opgenomen. Op deze manier worden de meningen van studenten achterhaald en kan er gewerkt worden aan verbetering. Elk vak wordt ook afzonderlijk geëvalueerd aan het einde van een lesperiode. ICT is hierin als een geïntegreerd onderdeel, als middel, meegenomen. Ook langs deze weg wordt onderzocht of de ICT-toepassingen in het onderwijs als leerzaam worden ervaren.

Community of practice is redelijk nieuw bij de WUR. Het onderwijsinstituut is bezig met de ontwikkeling van een Teacher Academy. Deze formele vorm is vrij nieuw. De informele vorm bestaat al langer; docenten, die samen bijvoorbeeld een meerdaagse cursus hebben gevolgd, houden contact met elkaar en vormen zo groepen die naderhand ervaringen blijven uitwisselen.

4.3.4 Selective Utrecht Medical Master (SUMMA)

Inleiding

Verschillende contactpersonen uit de universiteiten noemen in de enquête medische opleidingen als voorbeeld van een good practice in hun instelling. Als voorbeeld van één van deze good practices wordt hieronder de SUMMA-opleiding van de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Utrecht beschreven. Deze vierjarige master leidt op tot arts én klinisch onderzoeker. De master is toegankelijk voor studenten met een (bio)medische en life sciences bacheloropleiding. Studenten worden toegelaten na een selectieprocedure. De masteropleiding beoogt een brug te slaan tussen zorg en wetenschap in de geneeskunde. De opleiding is relatief klein (40 studenten per jaar) en bestaat in zijn huidige vorm sinds 2006.

Docentprofessionalisering

De pilot 'Flipping the classroom' bij SUMMA was een van de innovatieve projecten binnen het programma 'Onbegrensd Leren'. Flipping the classroom houdt in dat studenten zich thuis, in hun eigen tijd en tempo, de basisstof eigen maken en dat deze toegepast en verdiept wordt tijdens het contactonderwijs. ICT, en vooral de weblectures, spelen hierbij een belangrijke, faciliterende rol.

De insteek was om gebruik te maken van iPads in combinatie met iBooks als elektronische leeromgeving. De iBooks zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking tussen de deelprojectleider, de inhoudsdeskundige en, afhankelijk van de behoefte, ICT-ondersteuner/multimedia inzet. De iBooks in combinatie met iPad-gebruik is geëvalueerd met studenten, docenten en coördinatoren. Op basis daarvan is besloten af te stappen van de iPads en over te gaan op Blackboard. Redenen zijn onder meer dat Blackboard via elk device toegankelijk is en het voor docenten eenvoudiger is om zelf aanpassingen te maken in het onderwijsmateriaal.

Het pilotproject is doorvertaald naar de gehele opleiding geneeskunde: zo is flipping the classroom ook gebruikt bij klinische vaardigheden van de reguliere geneeskunde opleiding. Er wordt breed ingezet op e-modules, e-simulaties, e-lectures, kennisclips en digitaal toetsen. Er is ook een multi-source feedback tool ontwikkeld die in eerste instantie door aios gebruikt wordt. Nu wordt nagegaan in hoeverre deze tool, die inmiddels ook ontwikkeld is voor docenten, bruikbaar is bijvoorbeeld in de BKO in combinatie met videoreflectie met behulp van video-opnames.

Scholing

Naast de onderwijsontwikkeling in multidisciplinaire teams met TPACK benadering, is er een trainingsaanbod 'Digitale didactiek in vogelvlucht'. Deze training wordt vier maal per jaar aangeboden en docenten bereiden zich voor met voorbeelden vanuit hun eigen praktijk. De training geeft een overzicht van ICT-toepassingen in het huidige onderwijs. In 'Onbegrensd Leren' worden sessies aangeboden waarin bijvoorbeeld verder ingegaan wordt op de achtergrond van blended learning. Dit jaar wordt extra ingezet op professionalisering met behulp van een coll@b (afgeleid van 'collaboration'). In het coll@b werken onderwijskundigen samen met ICT'ers en de vakinhoudelijk docenten.

Instellingsbeleid

Het programma 'Onbegrensd Leren' is gerealiseerd dankzij de steun van docenten die al geïnteresseerd waren in ICT-toepassingen. Het programma heeft als vliegwiel gewerkt en heeft het gebruik van ICT in het medisch onderwijs enorm versterkt. Er zijn veel docenten bij betrokken en voor de ontwikkeling zijn ook extra financiële middelen ter beschikking gesteld. Universiteitsbreed versterkt het onderwijsinnovatieproject Educate-It ook weer het 'Onbegrensd Leren'. Inmiddels is de infrastructuur goed op orde met snelle internetverbindingen, verbeterde WIFI-ontvangst en onderwijsvoorzieningen. Zo is er sinds kort een UU brede digitale toetsvoorziening gerealiseerd: een toetszaal waar 300 tot 500 studenten een digitale toets afgenomen kan worden.

Ondersteuningsstructuur

Er wordt intensief samengewerkt in teams waarin onderwijskundigen met ICT/media-inzet en vakinhoudelijke docenten werken aan onderwijsontwikkeling.

5. CONCLUSIES EN INSPIRERENDE LESSEN

5.1 Inleiding

Dit onderzoek bestaat feitelijk uit twee deelonderzoeken. Met de resultaten uit het eerste, kwantitatieve onderzoek, wordt een antwoord op de eerste vier onderzoeksvragen (zie p. 8) gegeven. Hierover wordt in paragraaf 5.2 gerapporteerd. Uitspraken die hier worden gedaan, hebben betrekking op de instellingen die participeren in het onderzoek: 21 (van de in totaal 37) hbo-instellingen en alle 14 wo-instellingen. Zie ook paragraaf 2.3.3.

Op basis van de resultaten van het kwantitatieve onderzoek zijn acht good practices geselecteerd: het tweede deelonderzoek. Daarnaast is een good practice beschreven van een medische opleiding, omdat de medische opleidingen door verschillende contactpersonen als het meest vooruitstrevend werden genoemd binnen hun instelling. Met de kwalitatieve beschrijving van deze good practices wordt de vijfde onderzoeksvraag beantwoord. Conclusies hierover worden in paragraaf 5.3 opgetekend.

5.2 Conclusies inventarisatie

In deze paragraaf worden de conclusies gepresenteerd van de onderzoeksvragen 1 t/m 4.

Onderzoeksvraag 1: *Bestaan er binnen universiteiten en hogescholen eindtermen op het gebied van ICT en Onderwijs voor docenten?*

In de onderzoeksvraag die hier gesteld is, is sprake van 'eindtermen'. Eindterm is geen begrip dat vaak gebruikt wordt in het kader van professionele ontwikkeling. Bij docentprofessionalisering wordt vaker gesproken van competenties of bekwaamheden dan van eindtermen. Vandaar dat daar ook naar gevraagd is.

De meeste instellingen hebben de ICT-bekwaamheden van docenten in het BDB/BKO-profiel van de instelling opgenomen. Als het niet afzonderlijk beschreven is, zijn deze af te leiden uit diverse beleidsstukken en -notities. ICT-bekwaamheden geformuleerd in eindtermen komen veel minder vaak voor.

Bij de meeste instellingen, zowel in het hbo als in het wo, is het volgen van een BDB/BKO-leergang niet verplicht met het oog op een vaste aanstelling⁶.

Onderzoeksvraag 2: *Op welke manier worden docenten ondersteund om aan die eindtermen te voldoen? Vindt dit plaats in de BKO-trajecten van universiteiten en hogescholen? Of in eventuele aanvullende opleidingstrajecten?*

Veruit de meeste instellingen bieden scholing aan specifiek gericht op ICT-bekwaamheden. Daarnaast is ICT eerder een regulier onderdeel van een BDB-leergang in het hbo en eerder een keuze module in de BKO-leergang. Opvallend is dat in het wo de contactpersonen vaak (bij 11 instellingen) verschillend antwoorden wat betreft de positie van ICT-bekwaamheden in de BKO-leergang.

⁶ Bij nadere beschouwing was het informatiever geweest als we in de vragenlijst hadden gevraagd naar het hebben van BDB/BKO-kwalificatie als verplichting met het oog op een vaste aanstelling in plaats van het volgen van scholing.

Onderzoeksvraag 3: Hoe wordt het thema ICT en Onderwijs binnen deze professionaliseringstrajecten inhoudelijk afgebakend en geoperationaliseerd?

Blended learning (bij de BDB/BKO-thema's het ontwerpen van onderwijs, en het doceren en begeleiden van studenten/onderwijsuitvoering) en de digitale leer- en werkomgeving/elektronische leeromgeving (bij het thema het ontwerpen van onderwijs) zijn gedeelde onderwerpen binnen de BDB/BKO-leergangen. Verder staat het onderwerp flipping the classroom binnen het hbo op de agenda en digitaal toetsen binnen het wo. MOOC's en Open Educational Resources (OER) worden het minst genoemd.

Onderzoeksvraag 4: Op welke manier wordt dit vorm gegeven? Welke methoden en instrumenten gebruiken de instellingen daarbij?

Bij de conclusies met betrekking tot deze onderzoeksvraag wordt een onderscheid gemaakt tussen methoden (visie en beleid) en instrumenten (professionalisering). Gaat het om de visie dan vallen de verschillen op tussen het hbo en het wo. Bij ongeveer de helft van de instellingen in het hbo zijn de ICT-bekwaamheden genoemd in de onderwijsvisie en opgenomen in het professionaliseringsbeleid van de instelling. Gaat het om het strategisch onderwijsbeleid dan lijkt het wo daarin verder te gaan dan het hbo. Binnen het wo zijn ICT-bekwaamheden namelijk meestal ook opgenomen in het strategisch onderwijsbeleid van de instelling, zijn daarin ook ambities ten aanzien van ICT en onderwijs geformuleerd en bestaat er vaker een afzonderlijk beleidsplan ICT en onderwijs.

Een voorzichtige conclusie zou kunnen zijn dat in het wo de ICT-bekwaamheden van docenten eerder deel uitmaken van het strategisch onderwijsbeleid en in het hbo van het professionaliseringsbeleid dat regulier onderdeel is van het personeelsbeleid. Instellingen in zowel hbo als wo bieden eigenlijk alle vormen van professionalisering aan met betrekking tot ICT en onderwijs; van individuele ondersteuning tot workshops, didactische trajecten en grassrootsprojecten. Individuele ondersteuning van docenten bij professionaliseringsvragen rondom ICT en onderwijs worden het vaakst genoemd. Net als de professionalisering rondom het gebruik van de ELO binnen het hbo. De BDB/BKO-leergang wordt in het hbo vaker dan in het wo op een blended learning wijze vormgegeven. In het wo is dit ten dele het geval. Toch lijkt van een goede integratie van blended learning in de BDB/BKO-leergangen nog geen sprake.

5.2.1 Beantwoording probleemstelling

De probleemstelling van het onderzoek luidt:

Hoe is ICT-docentprofessionalisering in de BKO en eventuele aanvullende opleidingstrajecten op dit moment georganiseerd bij de verschillende instellingen?

Uit het onderzoek blijkt dat de meeste instellingen ICT-bekwaamheden in het BDB/BKO-profiel hebben opgenomen. Wanneer ze niet afzonderlijk zijn beschreven, zijn deze af te leiden uit diverse beleidsstukken en -notities. ICT-bekwaamheden geformuleerd in eindtermen komen veel minder vaak voor. Veruit de meeste instellingen bieden scholing aan specifiek gericht op ICT-bekwaamheden. Instellingen in zowel het hbo als het wo bieden eigenlijk alle vormen van professionalisering aan met betrekking tot ICT en onderwijs; van individuele ondersteuning tot workshops, didactische trajecten en grassrootsprojecten.

5.3 Conclusies good practices

Onderzoekvraag 5: : *Zijn er instellingen die het proces zodanig hebben ingericht dat dit als good practice gezien kan worden? Wat zijn daar dan de kenmerken van?*

In het onderzoek zijn acht instellingen geselecteerd als good practice: vijf instellingen uit het hbo en drie instellingen uit het wo⁷. Deze acht instellingen hebben allemaal een BDB/BKO-leergang waarbinnen ICT een regulier onderdeel vormt (vraag 2.8), bieden de docenten voldoende professionaliseringsmogelijkheden om zich te bekwaamen in het gebruik van ICT in het onderwijs (vraag 4.11) en hebben ICT-bekwaamheden van docenten opgenomen in het professionaliseringsbeleid (vraag 6.3). In het hbo zijn de good practices zowel aanwezig onder de grote, als ook onder de wat kleinere instellingen. In het wo is opvallend dat geen van de algemene universiteiten vertegenwoordigd is en dat de good practices te vinden zijn in meer gespecialiseerde universiteiten.

Hoewel elke good practice de aandacht voor ICT-bekwaamheden en docentprofessionalisering in de instelling op een eigen manier vorm geeft, blijken er ook een aantal gemeenschappelijke kenmerken te zijn. Die kenmerken worden in paragraaf 5.3.1 vertaald naar inspirerende lessen voor andere instellingen.

5.3.1 Inspirerende lessen

Een aantal instellingen heeft gelijksoortige lessen getrokken uit hun ervaringen en komt uit op een aantal randvoorwaarden in de organisatie die noodzakelijk zijn voor een goede integratie van ICT in het onderwijs. Hieronder zijn de tien belangrijkste en meest *inspirerende lessen* opgenomen.

- De ICT-infrastructuur binnen de instelling is op orde, zodat een goede integratie van ICT in het onderwijs mogelijk is.
- Er is een fijnmazige en gevarieerde ondersteuningsstructuur beschikbaar waarin ICT-ondersteuners, technische en onderwijskundige ondersteuners nauw met elkaar samenwerken. In ieder geval op decentraal niveau en meestal ook op centraal niveau. Het ontwikkelen van ICT geïntegreerd onderwijs vindt eigenlijk altijd in multidisciplinaire teams plaats waarin docenten, samen met ICT- en onderwijskundige ondersteuners onderwijs ontwikkelen (TPACK-model).
- De instellingen hebben een visie op ICT in het onderwijs. Het instellingsbeleid op het gebied van onderwijs en ICT wordt actief ondersteund vanuit het college van bestuur en gevoed vanuit decentraal niveau, bijvoorbeeld met een programma-regiegroep, klankbordgroepen, kennistafels of ICT-tafels. Ervaringen en resultaten van ICT- ontwikkelprojecten worden over facultaire grenzen heen gedeeld. Voor het draagvlak en ter inspiratie is het organiseren van project- en productpresentaties en onderlinge uitwisseling op instellingsniveau belangrijk.
- Studenten worden ingezet in de professionalisering en ondersteuning van docenten die ICT in hun onderwijs willen integreren en bij het maken van kennisclips.
- Een aantal good practices hanteert een professionaliseringconcept waarin het vooral docenten zijn die elkaar helpen bij de ontwikkeling van ICT-geïntegreerd onderwijs, daarbij ondersteund door het tandem ICT/onderwijskundige ondersteuners. Het professionaliseringsconcept bestaat dus uit samen ontwikkelen of co- in plaats van 'scholing'. Hierin kan een ontwikkeling naar professionele leer-gemeenschappen gezien worden. Voordelen van deze aanpak zijn onder andere de nabijheid, laagdrempeligheid, olievlekwerking en erkenning van door docenten zelf ontwikkelde deskundigheid (voorlopers, affiniteit). De overdraagbaarheid van

⁷ De good practice op opleidingsniveau wordt hier buiten beschouwing gelaten.

deskundigheid van de ICT- en onderwijskundige professionals en de expertise-ontwikkeling van de seniordocenten zelf blijkt echter in de praktijk toch minder snel te gaan dan verwacht. Dit weerspiegelt ook hoe complex de ontwikkeling van ICT-geïntegreerd onderwijs in de praktijk is.

- De TPACK-benadering voldoet goed bij het ontwerpen van ICT geïntegreerd onderwijs/blended learning. Het zorgt ervoor dat de visie op leren leidend blijft in duurzame onderwijsontwikkeling en de ICT-tools niet de overhand krijgen: ICT als middel en niet als doel.
- In de BDB/BKO-scholing is ICT geïntegreerd in de onderdelen onderwijsuitvoering en onderwijsontwikkeling. Vanwege de BDB/BKO-criteria moet de docent voorbeelden opnemen in het portfolio ter afronding van de BDB/BKO van eigen onderwijs waarin ICT is toegepast. De ontwikkeling van ICT-geïntegreerd onderwijs krijgt zo een stimulans door de invulling en toetsing van de BDB/BKO.
- De ruimte om te experimenteren met ICT en nieuwe dingen in het onderwijs te ontwikkelen wordt geboden in de professionaliseringstrajecten terwijl er ook behoefte is om in de reguliere onderwijspraktijk met ICT te kunnen experimenteren. De tijd (ontwikkeluren en ruimte in het rooster) is daarvoor meestal afwezig.
- Vooral in het hbo, maar ook bij de TU Delft, is de ontwikkeling van ICT- bekwaamheden van docenten zowel deel van het strategisch onderwijs beleid, als van het personeelsbeleid. HR is actief betrokken als aanbieder van aanvullende scholings-trajecten als bij het monitoren van de voortgang in docentontwikkeling in de reguliere cyclus van beoordelings- en ontwikkelingsgesprekken.
- Met het gebruik van ICT- geïntegreerd onderwijs is aandacht nodig voor media-wijsheid, ethiek en de waarborging van een veilige leeromgeving, bijvoorbeeld als sociale media ingezet worden in het onderwijs.

BIJLAGE 1:
ELEKTRONISCHE VRAGENLIJST:
HBO-VARIANT

EvaSys	ICT bekwaamheden en docentprofessionalisering - HBO	
--------	---	---

Mark as shown: Please use a ball-point pen or a thin felt tip. This form will be processed automatically.

Correction: Please follow the examples shown on the left hand side to help optimize the reading results.

SURF wil in het hoger onderwijs in kaart brengen welke plaats docentprofessionalisering gericht op het innovatieve gebruik van ICT in het onderwijs heeft, en hoe dit eventueel verbeterd kan worden. Dit onderzoek vindt plaats omdat in de praktijk de ICT-professionalisering van docenten moeizaam verloopt, niet echt ingebed lijkt te zijn in de onderwijskwalificatie van docenten in het hoger onderwijs (bijv. BDB) en aan de instellingen zelf wordt overgelaten hoe de professionalisering van ICT-bekwaamheden georganiseerd wordt. Met dit onderzoek wordt globaal in kaart gebracht wat de stand van zaken is bij alle instellingen voor hoger onderwijs in Nederland.

Deze elektronische vragenlijst wordt verstuurd naar de voormalig SURF- contactpersoon voor het platform ICT en onderwijs van de instellingen en naar degene die verantwoordelijk is voor de Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB) of deze coördineert. Op basis van dit onderzoek worden een aantal instellingen geselecteerd als good practice. Vervolgens worden telefonische interviews gehouden om de good practices te beschrijven.

1. Achtergrond vragen

1.1 Ik ben werkzaam bij:

☐ Amsterdam Hogeschool voor de Kunsten	☐ Artez Hogeschool voor de Kunsten	☐ Avans Hogeschool
☐ Christelijke Hogeschool Ede	☐ Codarts Rotterdam	☐ De Haagse Hogeschool
☐ Design Academy Eindhoven	☐ Driestar Hogeschool	☐ Fontys Hogescholen
☐ Gerrit Rietveld Academie	☐ Hanzehogeschool Groningen	☐ HAS Hogeschool
☐ Hogeschool Arnhem en Nijmegen	☐ Hogeschool de Kempel	☐ Hogeschool der Kunsten Den Haag
☐ Hogeschool Inholland	☐ Hogeschool iPabo	☐ Hogeschool Leiden
☐ Hogeschool Rotterdam	☐ Hogeschool Utrecht	☐ Hogeschool van Amsterdam
☐ Hogeschool Van Hall Larenstein	☐ Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	☐ Hotelschool The Hague
☐ HZ University of Applied Sciences	☐ Iselinge Hogeschool	☐ Katholieke Pabo Zwolle
☐ Marnix Academie	☐ NHL Hogeschool	☐ NHTV internationaal hoger onderwijs Breda
☐ Saxion	☐ Stenden hogeschool	☐ Thomas More Hogeschool
☐ Viaa	☐ Vilentum Hogeschool (AERES Groep)	☐ Windesheim

Zuyd Hogeschool

1.2 Mijn functie is: BDB-coördinator ICT-contactpersoon anders

1.3 Wat is je functie?

1.4 Mijn leeftijd valt binnen de categorie: < 20 jaar 20-29 jaar 30-39 jaar
 40-49 jaar 50-59 jaar 60-65 jaar
 > 65 jaar

1.5 Ik ben: een vrouw een man

2. ICT-bekwaamheden van docenten en de BDB-professionalisering

De volgende vragen gaan over de wijze waarop ICT-bekwaamheden zijn opgenomen in de professionaliseringstrajecten voor docenten.

Kunt u aangeven of uw instelling ICT-bekwaamheden van docenten heeft geformuleerd in:

EvaSys

ICT bekwaamheden en docentprofessionalisering - HBO

2. ICT-bekwaamheden van docenten en de BDB-professionalisering [Continueu]

- 2.1 Eindtermen ja nee weet niet
- 2.2 Competentieprofiel ja nee weet niet
- 2.3 Docent kwaliteiten m.b.t. ICT ja nee weet niet
- 2.4 Docentprofiel waarin ICT-bekwaamheden genoemd zijn ja nee weet niet
- 2.5 BDB-profiel van de instelling ja nee weet niet
- 2.6 ICT- bekwaamheden van docenten zijn niet afzonderlijk beschreven maar af te leiden uit diverse beleidsstukken en -notities ja nee weet niet
- 2.7 Anders, nl. (ICT bekwaamheden)

Welke van de onderstaande professionaliseringstrajecten voor docenten met betrekking tot ICT-bekwaamheden worden binnen uw instelling aangeboden?

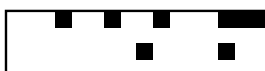
- 2.8 BDB-leergang waarbinnen ICT een regulier onderdeel vormt ja nee weet niet
 n.v.t.
- 2.9 BDB-leergang waarbinnen ICT een keuzemodule vormt ja nee weet niet
 n.v.t.
- 2.10 BDB-leergang afgestemd op het onderwijs van een afzonderlijke faculteit waarin ICT-bekwaamheden zijn opgenomen ja nee weet niet
 n.v.t.
- 2.11 Scholing specifiek gericht op ICT-bekwaamheden ja nee weet niet
 n.v.t.
- 2.12 Is binnen uw instelling het volgen van een BDB-leergang verplicht voor docenten, met het oog op een vaste aanstelling? ja nee weet niet
- 2.13 Indien gewenst kunt u hier uw antwoord toelichten: (BKO-leergang)

In een BDB-leergang wordt in de regel onderscheid gemaakt in: doceren en begeleiden van studenten, onderwijs ontwerpen, toetsing & beoordeling en professioneel docentschap. Wilt u aanvinken welke van onderstaande ICT-onderwerpen zijn verwerkt in de BDB-leergang van uw instelling? (meerdere antwoorden mogelijk)

- 2.14 Doceren en begeleiden van studenten:
- blended learning weblectures flipping the classroom
- digitale feedback gebruik van Turnitin anders
- 2.15 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (doceren en begeleiden)

- 2.16 Ontwerpen van onderwijs:
- blended learning digitale leer- en werkomgeving/ elektronische leeromgeving open educational resources
- online leren MOOCS anders
- 2.17 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (Onderwijsontwerp)

- 2.18 Toetsing & beoordeling:
- digitaal toetsen digitaal portfolio anders

EvaSys

ICT bekwaamheden en docentprofessionalisering - HBO

2. ICT-bekwaamheden van docenten en de BDB-professionalisering [Continue]

2.19 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (*Toetsing*)

2.20 Professioneel docentschap:

tools en apps voor onderwijs communities of practice anders

2.21 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (*Prof. docentschap*)

2.22 Onze BDB-leergang is op een blended learning wijze (combinatie van face-to-face en online leren) vormgegeven. ja nee gedeeltelijk
 weet niet

2.23 De ICT-bekwaamheden van de docent zijn opgenomen als criterium bij de toetsing van het BDB(portfolio). ja nee weet niet

2.24 Welke faculteit of academie binnen uw instelling is het meest vooruitstrevend daar waar het ICT en onderwijs betreft?

2.25 Waarom vindt u dit de meest vooruitstrevende faculteit of academie?

2.26 Als er meerdere faculteiten of academies vooruitstrevend zijn, kunt u dat hieronder aangeven en toelichten:

3. Stellingen ICT bekwaamheden

Hieronder staan twee stellingen met betrekking tot ICT-bekwaamheden van docenten, al dan niet in het kader van de BDB-professionalisering.

3.1 Docenten die aan de BDB-leergang binnen mijn instelling gaan deel nemen, moeten beschikken over basis ICT-bekwaamheden. helemaal mee oneens helemaal mee eens

3.2 Het is effectiever om voor de professionalisering van docenten met betrekking tot ICT-bekwaamheden een aanvullende scholing te organiseren, los van de BDB. helemaal mee oneens helemaal mee eens

4. Professionaliseringstrajecten

De volgende vragen staan in het teken van professionaliseringsmogelijkheden en -trajecten binnen uw instelling.

Wilt u aangeven welke van onderstaande professionaliseringstrajecten of initiatieven ten aanzien van ICT in het Onderwijs worden aangeboden binnen uw instelling? (*meerdere antwoorden mogelijk*)

4.1 Professionalisering rondom het gebruik van de ELO ja nee weet niet

4.2 Didactische trajecten/workshops mbt innovatief gebruik van 'dedicated' ICT-tools (buiten de ELO om) in het onderwijs, zoals weblectures, digitaal toetsen etc. ja nee weet niet

4. Professionaliseringstrajecten [Continue]

- 4.3 Individuele ondersteuning van docenten bij professionaliseringsvragen rondom ICT en onderwijs ja nee weet niet
- 4.4 Grassrootsprojecten (kleine, laagdrempelige, bottom-up *projecten*, waarbij een docent of student iets nieuws uitprobeert in zijn onderwijs) op het terrein van ICT en Onderwijs ja nee weet niet
- 4.5 Er wordt actief gestimuleerd om deel te nemen aan het aanbod van de SURF-academy ja nee weet niet
- 4.6 Anders, nl. (*Prof.trajecten*)

Welke van bovenstaande vormen van professionalisering zijn het meest relevant in uw instelling in het lopende academische jaar? Stel een top 3 samen waarbij 1 het meest relevant is en 3 het minst relevant.

- 4.7 Top 1: (meest relevant)

- 4.8 Top 2:

- 4.9 Top 3: (minst relevant)

- 4.10 De ICT-professionalisering en de BDB-professionalisering worden in mijn instelling verzorgd door dezelfde eenheid. ja nee weet niet
- 4.11 Ik vind dat mijn instelling voldoende professionaliseringsmogelijkheden biedt voor docenten om zich te bekwamen in het gebruik van ICT in het onderwijs. helemaal mee eens helemaal mee eens

5. Inhoudelijke thema's

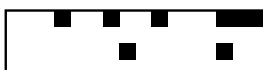
- 5.1 Welke inhoudelijke onderwerpen op het terrein van ICT en onderwijs staan in de periode 2015-2018 centraal in uw instelling? (*meerdere antwoorden mogelijk*)

- blended learning Open Educational Resources (OER) digitaal toetsen
- digitale leer en (werk)omgeving – DLWO/ELO weblectures online leren
- MOOCs flipping the classroom anders

- 5.2 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (*Thema's*)

6. Beleid

De volgende vijf vragen gaan over de visie en het beleid in uw instelling op het terrein van onderwijs en ICT(-bekwaamheden).

EvaSys	ICT bekwaamheden en docentprofessionalisering - HBO	
--------	---	---

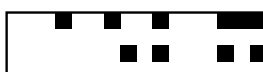
6. Beleid [Continue]

6.1	Zijn de ICT-bekwaamheden van docenten genoemd in de onderwijsvisie van uw instelling?	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
6.2	De ICT-bekwaamheden van docenten zijn opgenomen in het strategisch onderwijsbeleid van mijn instelling.	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
6.3	Heeft uw instelling ICT-bekwaamheden van docenten opgenomen in het professionaliseringsbeleid?	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
6.4	Zijn er ambities van de instelling op het terrein van ICT en Onderwijs opgesteld in het strategisch onderwijsbeleid van uw instelling?	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
6.5	Heeft uw instelling een afzonderlijk beleidsplan ICT en Onderwijs?	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet

7. Stellingen

Tot slot volgen tien stellingen over de onderwerpen die eerder in deze vragenlijst aan de orde zijn geweest: ICT-bekwaamheden van docenten, professionalisering en ICT-middelen.

7.1	Het opnemen van een ICT-component is een vereiste om binnen mijn instelling centrale financiering te krijgen voor onderwijsinnovatieprojecten.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.2	Docenten die werken aan onderwijsinnovatieprojecten ontwikkelen ook altijd hun ICT-bekwaamheden.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.3	Mijn indruk is dat onderwijsinnovaties vooral opgepakt worden door docenten die belangstelling hebben voor ICT in het onderwijs.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.4	De ICT-professionalisering vindt binnen mijn instelling meer decentraal in teamverband plaats dan op individuele basis.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.5	ICT-bekwaamheden van docenten vormen een onderdeel van het HRM-beleid in mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.6	Mijn instelling vindt het belangrijk dat docenten bekwaam zijn in het verzorgen van innovatief onderwijs met behulp van ICT-middelen.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.7	Studenten zijn kritisch over het gebruik (door docenten) van ICT-middelen in het onderwijs binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.8	Docenten die ICT-middelen in hun onderwijs inzetten worden (positief) gewaardeerd door studenten binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.9	Docenten die ICT-middelen in hun onderwijs inzetten worden (positief) gewaardeerd door hun collega's binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.10	Docenten die ICT-middelen in hun onderwijs inzetten worden (positief) gewaardeerd door het management binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens

BIJLAGE 2:
ELEKTRONISCHE VRAGENLIJST:
WO-VARIANT

Mark as shown: Please use a ball-point pen or a thin felt tip. This form will be processed automatically.

Correction: Please follow the examples shown on the left hand side to help optimize the reading results.

SURF wil in het hoger onderwijs in kaart brengen welke plaats docentprofessionalisering gericht op het innovatieve gebruik van ICT in het onderwijs heeft, en hoe dit eventueel verbeterd kan worden. Dit onderzoek vindt plaats omdat in de praktijk de ICT-professionalisering van docenten moeizaam verloopt, niet echt ingebed lijkt te zijn in de onderwijskwalificatie van docenten in het hoger onderwijs (bijv. BKO) en aan de instellingen zelf wordt overgelaten hoe de professionalisering van ICT-bekwaamheden georganiseerd wordt. Met dit onderzoek wordt globaal in kaart gebracht wat de stand van zaken is bij alle instellingen voor hoger onderwijs in Nederland.

Deze elektronische vragenlijst wordt verstuurd naar de voormalig SURF- contactpersoon voor het platform ICT en onderwijs van de instellingen en naar degene die verantwoordelijk is voor de BKO leergang of deze coördineert. Op basis van dit onderzoek worden een aantal instellingen geselecteerd als good practice. Vervolgens worden telefonische interviews gehouden om de good practices te beschrijven.

1. Achtergrond vragen

1.1 Ik ben werkzaam bij:

☐ Erasmus Universiteit Rotterdam	☐ Universiteit Leiden	☐ Open Universiteit
☐ Radboud Universiteit	☐ Rijksuniversiteit Groningen	☐ Tilburg University
☐ Technische Universiteit Delft	☐ Technische Universiteit Eindhoven	☐ Maastricht University
☐ Universiteit Twente	☐ Universiteit Utrecht	☐ Universiteit van Amsterdam
☐ Vrije Universiteit Amsterdam	☐ Wageningen University	

1.2 Mijn functie is:

- BKO coördinator ICT-contactpersoon anders

1.3 Wat is je functie?

1.4 Mijn leeftijd valt binnen de categorie:

☐ < 20 jaar	☐ 20-29 jaar	☐ 30-39 jaar
☐ 40-49 jaar	☐ 50-59 jaar	☐ 60-65 jaar
☐ > 65 jaar		

1.5 Ik ben:

- een vrouw een man

2. Vragenlijst ICT-bekwaamheden van docenten en de BKO-leergang

De volgende vragen gaan over de wijze waarop ICT-bekwaamheden zijn opgenomen in de professionaliseringstrajecten voor docenten.

Kunt u aangeven of uw instelling ICT-bekwaamheden van docenten heeft geformuleerd in:

2.1 Eindtermen	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
2.2 Competentieprofiel	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
2.3 Docent kwaliteiten m.b.t. ICT	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
2.4 Docentprofiel waarin ICT-bekwaamheden genoemd zijn	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
2.5 BKO-profiel van de instelling	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
2.6 ICT- bekwaamheden van docenten zijn niet afzonderlijk beschreven maar af te leiden uit diverse beleidsstukken en -notities	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
2.7 Anders, nl. (ICT bekwaamheden)			

2. Vragenlijst ICT-bekwaamheden van docenten en de BKO-leergang [Continue]

Welke van de onderstaande professionaliseringstrajecten voor docenten met betrekking tot ICT-bekwaamheden worden binnen uw instelling aangeboden?

- 2.8 BKO-leergang waarbinnen ICT een regulier onderdeel vormt ja n.v.t. nee weet niet
- 2.9 BKO-leergang waarbinnen ICT een keuzemodule vormt ja n.v.t. nee weet niet
- 2.10 BKO-leergang afgestemd op het onderwijs van een afzonderlijke faculteit waarin ICT-bekwaamheden zijn opgenomen ja n.v.t. nee weet niet
- 2.11 Scholing specifiek gericht op ICT-bekwaamheden ja n.v.t. nee weet niet
- 2.12 Is binnen uw instelling het volgen van een BKO-leergang verplicht voor docenten, met het oog op een vaste aanstelling? ja nee weet niet

2.13 Indien gewenst kunt u hier uw antwoord toelichten: *(BKO-leergang)*

In een BKO-leergang wordt in de regel onderscheid gemaakt in: onderwijsuitvoering, het ontwerpen van onderwijs, individuele begeleiding, toetsing & beoordeling en professionele ontwikkeling. Wilt u aanvinken welke van onderstaande ICT-onderwerpen zijn verwerkt in de BKO-leergang van uw instelling? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- 2.14 Onderwijsuitvoering: blended learning weblectures flipping the classroom
 anders

2.15 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. *(Onderwijsuitvoering)*

- 2.16 Onderwijsontwerp: blended learning digitale leer- en werkomgeving/ elektronische leeromgeving open educational resources
 online leren MOOCS anders

2.17 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. *(Onderwijsontwerp)*

- 2.18 Individuele begeleiding: digitale feedback gebruik van Turnitin anders

2.19 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. *(Indiv. begeleiding)*

- 2.20 Toetsing & beoordeling: digitaal toetsen digitaal portfolio anders

2.21 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. *(Toetsing)*

- 2.22 Professionele ontwikkeling: tools en apps voor onderwijs communities of practice anders

2. Vragenlijst ICT-bekwaamheden van docenten en de BKO-leergang [Continue]

2.23 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (*Prof. ontw.*)

2.24 Onze BKO-leergang is op een blended learning wijze (combinatie van face-to-face en online leren) vormgegeven. ja nee gedeeltelijk
 weet niet

2.25 De ICT-bekwaamheden van de docent zijn opgenomen als criterium bij de toetsing van het BKO(portfolio). ja nee weet niet

2.26 Welke faculteit binnen uw instelling is het meest vooruitstrevend daar waar het ICT en onderwijs betreft?

2.27 Waarom vindt u dit de meest vooruitstrevende faculteit?

2.28 Als er meerdere faculteiten vooruitstrevend zijn, kunt u dat hieronder aangeven en toelichten:

3. Stellingen ICT bekwaamheden

Hieronder staan twee stellingen met betrekking tot ICT-bekwaamheden van docenten, al dan niet in het kader van een BKO-leergang.

- 3.1 Docenten die aan de BKO-leergang binnen mijn instelling gaan deel nemen, moeten beschikken over basis ICT-bekwaamheden. helemaal mee oneens helemaal mee eens
- 3.2 Het is effectiever om voor de professionalisering van docenten met betrekking tot ICT-bekwaamheden een aanvullende scholing te organiseren, los van de BKO. helemaal mee oneens helemaal mee eens

4. Professionaliseringstrajecten

De volgende vragen staan in het teken van professionaliseringsmogelijkheden en -trajecten binnen uw instelling.

Wilt u aangeven welke van onderstaande professionaliseringstrajecten of initiatieven ten aanzien van ICT in het Onderwijs worden aangeboden binnen uw instelling? (*meerdere antwoorden mogelijk*)

- 4.1 Professionalisering rondom het gebruik van de ELO ja nee weet niet
- 4.2 Didactische trajecten/workshops mbt innovatief gebruik van 'dedicated' ICT-tools (buiten de ELO om) in het onderwijs, zoals weblectures, digitaal toetsen etc. ja nee weet niet
- 4.3 Individuele ondersteuning van docenten bij professionaliseringsvragen rondom ICT en onderwijs ja nee weet niet
- 4.4 Grassrootsprojecten (kleine, laagdrempelige, bottom-up *projecten*, waarbij een docent of student iets nieuws uitprobeert in zijn onderwijs) op het terrein van ICT en Onderwijs ja nee weet niet

4. Professionaliseringstrajecten [Continue]

4.5 Er wordt actief gestimuleerd om deel te nemen aan het aanbod van de SURF-academy ja nee weet niet

4.6 Anders, nl. (*Prof.trajecten*)

Welke van bovenstaande vormen van professionalisering zijn het meest relevant in uw instelling in het lopende academische jaar? Stel een top 3 samen waarbij 1 het meest relevant is en 3 het minst relevant.

4.7 Top 1: (meest relevant)

4.8 Top 2:

4.9 Top 3: (minst relevant)

4.10 De ICT-professionalisering en de BKO-scholing worden in mijn instelling verzorgd door dezelfde eenheid. ja nee weet niet

4.11 Ik vind dat mijn instelling voldoende professionaliseringsmogelijkheden biedt voor docenten om zich te bekwamen in het gebruik van ICT in het onderwijs. helemaal mee eens helemaal mee eens

5. Inhoudelijke thema's

5.1 Welke inhoudelijke onderwerpen op het terrein van ICT en onderwijs staan in de periode 2015-2018 centraal in uw instelling? (*meerdere antwoorden mogelijk*)

☐ blended learning	☐ Open Educational Resources (OER)	☐ digitaal toetsen
☐ digitale leer en (werk)omgeving – DLWO/ELO	☐ weblectures	☐ online leren
☐ MOOCs	☐ flipping the classroom	☐ anders

5.2 Vul zelf in als u hierboven 'anders' heeft aangevinkt. (*Thema's*)

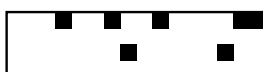
6. Beleid

De volgende vijf vragen gaan over de visie en het beleid in uw instelling op het terrein van onderwijs en ICT(-bekwaamheden).

6.1 Zijn de ICT-bekwaamheden van docenten genoemd in de onderwijsvisie van uw instelling? ja nee weet niet

6.2 De ICT-bekwaamheden van docenten zijn opgenomen in het strategisch onderwijsbeleid van mijn instelling. ja nee weet niet

6.3 Heeft uw instelling ICT-bekwaamheden van docenten opgenomen in het professionaliseringsbeleid? ja nee weet niet

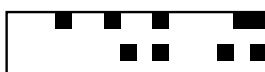
6. Beleid [Continue]

6.4	Zijn er ambities van de instelling op het terrein van ICT en Onderwijs opgesteld in het strategisch onderwijsbeleid van uw instelling?	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet
6.5	Heeft uw instelling een afzonderlijk beleidsplan ICT en Onderwijs?	☐ ja	☐ nee	☐ weet niet

7. Stellingen

Tot slot volgen tien stellingen over de onderwerpen die eerder in deze vragenlijst aan de orde zijn geweest: ICT-bekwaamheden van docenten, professionalisering en ICT-middelen.

7.1	Het opnemen van een ICT-component is een vereiste om binnen mijn instelling centrale financiering te krijgen voor onderwijsinnovatieprojecten.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.2	Docenten die werken aan onderwijsinnovatieprojecten ontwikkelen ook altijd hun ICT-bekwaamheden.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.3	Mijn indruk is dat onderwijsinnovaties vooral opgepakt worden door docenten die belangstelling hebben voor ICT in het onderwijs.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.4	De ICT-professionalisering vindt binnen mijn instelling meer decentraal in teamverband plaats dan op individuele basis.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.5	ICT-bekwaamheden van docenten vormen een onderdeel van het HRM-beleid in mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.6	Mijn instelling vindt het belangrijk dat docenten bekwaam zijn in het verzorgen van innovatief onderwijs met behulp van ICT-middelen.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.7	Studenten zijn kritisch over het gebruik (door docenten) van ICT-middelen in het onderwijs binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.8	Docenten die ICT-middelen in hun onderwijs inzetten worden (positief) gewaardeerd door studenten binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.9	Docenten die ICT-middelen in hun onderwijs inzetten worden (positief) gewaardeerd door hun collega's binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens
7.10	Docenten die ICT-middelen in hun onderwijs inzetten worden (positief) gewaardeerd door het management binnen mijn instelling.	helemaal mee oneens	☐	☐	☐	☐	☐	helemaal mee eens

BIJLAGE 3:
LEIDRAAD TELEFONISCHE
INTERVIEWS

NB. Lees de antwoorden allemaal door.

Soms hebben 2 personen van de instelling de enquête ingevuld en precies tegenovergestelde antwoorden ingevuld: de ene nee of mee oneens en de ander ja en mee eens. Pak deze vragen eruit om de betreffende persoon een toelichting op het antwoord te vragen.

2. ICT-bekwaamheden & BKO/BDB leergang

Vragenlijst n.a.v. vragen 2.8/9

- **Vraag:** Hoe ziet het ICT onderdeel (/de module) binnen de BKO/BDB leergang er uit? Welke ICT vaardigheden worden daar binnen geleerd?
- **Vraag:** Waarom is er gekozen voor ICT als keuzemodule? Welke ICT vaardigheden staan daarin centraal?

Vragenlijst n.a.v. vraag 2.10

Vraag: Wat is uw mening over een BKO/BDB leergang die specifiek is afgestemd op het onderwijs van een afzonderlijke faculteit waarbij ICT-bekwaamheden worden opgenomen? (Doorvragen: effectiever dan op instellingsniveau? Zo ja: waarom?)

Vragenlijst n.a.v. vraag 2.11

Vraag: Hoe groot is de belangstelling voor de scholing specifiek gericht op ICT-bekwaamheden?

- Hoe is die ingericht en georganiseerd?
- Wat is de omvang ervan?
- Gaat het hier om afzonderlijke workshops?
- Hoeveel keer per jaar worden de workshops aangeboden?
- Hoe verloopt het aanmeldingsproces (Bijv: kunnen docenten zich zelf aanmelden of loopt dat collectief via de departementen/faculteiten?)
- Is deelname verplicht?

Vraag: Hoe worden docenten geworven / gestimuleerd om aan deze scholing gericht op ICT-vaardigheden deel te nemen?

Vraag: Hoe wordt de professionalisering gefinancierd? (Bijv: gratis voor docenten want centraal gefinancierd, gefinancierd door de faculteit of vanuit het professionaliseringsbudget van de docent zelf?)

Vragenlijst n.a.v. vraag 2.11

Lees voor: U heeft aangegeven welke onderwerpen zijn verwerkt in de BKO? BDB (vr. 2.14 – 2.18)

Onderwerpen in de scholing verwerken kan op verschillende manieren en op verschillende niveaus: van kennismaking tot zich eigen maken bijvoorbeeld. Je kunt bijv. stemkastjes als illustratie gebruiken of je kunt de docenten een opdracht geven om iets toe te passen, een kennisclip maken bijv.

Vraag: Kunt u iets zeggen over de wijze waarop de digitale middelen in de BKO worden ingezet? (NB het gaat hier om het globale beeld)

Onderwijsuitvoering (2.14)
Onderwijsontwerp (2.15)
Individuele begeleiding (2.16)
Toetsing & beoordeling (2.17)
Professionele ontwikkeling (2.18)

Vragenlijst n.a.v. vraag 2.24

Lees voor: U heeft _____ (vul de faculteit/academie in die de respondent heeft ingevuld) aangeduid als het meest vooruitstrevend binnen uw instelling daar waar het ICT en onderwijs betreft. De reden die u heeft aangegeven is _____ (opzoeken in de antwoorden van de respondent). Kunt u daar iets meer over vertellen? Professionele ontwikkeling (2.18)

3. Stellingen ICT bekwaamheden

* Hier kan tegengesteld geantwoord worden.

Vragenlijst n.a.v. vraag 2.24

Lees voor: U heeft de volgende stelling positief beantwoord (dwz een 4 of een 5: een beetje mee eens of helemaal mee eens)

Het is effectiever om voor de professionalisering van docenten met betrekking tot ICT-bekwaamheden een aanvullende scholing te organiseren, los van de BKO.

Vraag: Kunt u uw antwoord toelichten? Waarom denkt u dat? (aanvullende scholing, los van de BKO is effectiever)

4. Professionaliseringstrajecten

Als de respondent op vraag 4.3: "Individuele ondersteuning van docenten bij professionalisering rondom ICT en onderwijs" een 'ja' als antwoord heeft ingevuld, stel dan de volgende vraag:

Vraag: Waaruit bestaat deze individuele ondersteuning?

Vraag: Zijn er nog professionaliseringstrajecten op het gebied van ICT waarvan u graag zou willen dat uw instelling ze aanbiedt?

Kunt u uw antwoord toelichten?

5. Inhoudelijke thema's

Vraag: Op welke manieren wordt er binnen uw instelling actief gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe ICT-toepassingen in het onderwijs?

Zelf nagaan bij de antwoorden van de vragenlijst welke thema's bij de good practices spelen (blended learning, open educational resources (OER), digitaal toetsen, digitale leer en (werk)omgeving – DLwo/ELO, Weblectures, online leren, MOOCs, flipping the classroom, anders, nl..... en navragen.

Vragenlijst n.a.v. vraag 6.2 t/m 6.5

Vraag: Kunt u vertellen hoe de ICT bekwaamheden van docenten zijn verwerkt/opgenomen in het (strategisch) onderwijsbeleid van de instelling?

Vraag: Is scholing van docenten opgenomen in een ICT beleidsplan?
Zo ja, hoe?

Vraag: Is HRM beleid bij de professionalisering van ICT-bekwaamheden (van docenten) betrokken? Zo ja hoe?

Vraag: Zijn docenten binnen uw instelling geïnteresseerd in het gebruik van nieuwe ICT mogelijkheden als tools en apps? Hoe merkt u dat?
Vindt hier centrale sturing plaats?

Vraag: Wat zou volgens u een goede manier zijn om de professionalisering van docenten in ICT vaardigheden te stimuleren? Welke groep docenten voelt zich aangesproken?

Vraag: Hebben studenten invloed op de manier waarop ICT-toepassingen binnen het onderwijs worden toegepast?

7. Stellingen

Navragen bij stellingen:

7.3: Mijn indruk is dat onderwijsinnovaties vooral opgepakt worden door docenten die belangstelling hebben voor ICT in het onderwijs

Vraag, alleen als een 4 of 5 is geantwoord: Kunt u uw antwoord toelichten?

7.4: De ICT-professionalisering vindt binnen mijn instelling meer decentraal in teamverband plaats dan op individuele basis.

Vraag, alleen als een 4 of 5 is geantwoord: Heeft u een idee hoe dit komt?

7.7: Studenten zijn kritisch over het gebruik (door docenten) van ICT-middelen in het onderwijs binnen mijn instelling.

Vraag: alleen als een 4 of 5 is geantwoord: Kunt u daar een voorbeeld van geven?

8. Tot slot

Tot slot:

Vraag: Waar bent u het meest trots op voor wat betreft ICT en docent-professionalisering binnen uw instelling?

Vragen voor GOOD PRACTICES binnen een instelling (HvA en SUMMA)

Een van de domeinen die de HvA noemt als good practices op het gebied van ICT bekwaamheden en docentprofessionalisering is het domein Onderwijs & Opvoeding. Genoemd is het door ontwikkelen van blended learning en gebruik ICT, ook met het oog op toekomstverwachtingen over de rol van ICT in het onderwijs.

Kunt u hier iets over vertellen?

- Hoe is **ICT verwerkt in het onderwijs**?
 - In specifieke programma onderdelen of leerlijnen?
 - Breed ingezet in het hele programma
 - Tools/programma's gekoppeld aan de beroepspraktijk?
 - Gekoppeld aan het leerproces?
- Kunt u iets vertellen over de **ontwikkeling**? Waarom heeft u hiervoor gekozen? (Verantwoording, relevantie?)
- Waar lag het initiatief?
 - In uw domein, we zijn gewoon begonnen,
 - paste mooi bij de centrale plannen
 - kwam mooi samen (centrale mogelijkheden en decentrale wensen)
 - hoe lang geleden zijn de docenten begonnen?
- Hoe hebben zij/is het aangepakt?
- Wat betekende dat voor docenten? Werd dat ondersteund met scholing-activiteiten?
- Wat maakt deze aanpak **succesvol**? (Randvoorwaarden)
- Heeft deze aanpak/ het onderwijs geïntegreerd met ICT effect op het leren van **studenten**?
- ICT is geïntegreerd in het leven van studenten, nu ook het onderwijs dit actief/intensief oppakt, merkt u daar iets van bij studenten?
 - In de interesse van studenten,
 - in hun inzet of leerresultaten?
 - In hun waardering?
- Wat zouden anderen van uw **ervaringen** kunnen leren/ daaraan kunnen hebben?
- Wat zijn **adviezen** die u, op basis van uw ervaring, aan collega's zou geven die dit ook willen gaan doen?

BIJLAGE 4:
BESCHRIJVING
ANTWOORDCATEGORIE
'ANDERS'

In hoofdstuk 3, paragraaf 3.2.3, staat in tabel 3 een overzicht van mate waarin de ICT-onderwerpen in de BDB/BKO-leergang zijn verwerkt. Hieronder volgt een beschrijving van de antwoordcategorie 'anders'.

Aanvullende onderwerpen die binnen het hbo worden genoemd, zijn:

- Bij 'ontwerpen van onderwijs': didactiek e-learning, toetsing en video.
- Bij 'doceren en begeleiden studenten/onderwijsuitvoering': uitgangspunt is onderwijsontwerp waarbij ICT gebruikt wordt met uitleg, activerend onderwijs o.a. met behulp van het TPACK-model begeleid door middel van een digitaal leerplatform (DLwo/Blackboard), weblectures en digitale feedback wordt als mogelijkheid genoemd bij het ontwerpen van hulpbronnen voor studenten.
- Bij 'toetsing en beoordeling': opleveren van een kunstwerk, toetscriteria, opleveren van een kunstwerk, begin BKE, presentatie geven, zelfstudie via score.hva.nl en leren over digitaal portfolio door zelf te doen.
- Bij 'professioneel docentschap/professionele ontwikkeling': "de docent leert om steeds een doordachte mix te maken van digitale, sociale en fysieke leeromgeving".

Aanvullende onderwerpen die in het wo worden genoemd, zijn:

- Bij 'ontwerpen van onderwijs': online assessment en effective use of video
- Bij 'doceren en begeleiden studenten/onderwijsuitvoering': online assessment, effective use of video, online assessment, designing and teaching an online course, gebruik van ICT binnen het onderwijs (als middel), groepsbijeenkomsten met behulp van virtuele klas, modereren van discussiegroepen in de digitale leeromgeving en digital voting tools.
- Bij 'individuele begeleiding': alternatieven voor Turnitin, workshops didactische tools in Blackboard
- Bij 'toetsing en beoordeling': digital peer evaluation (Scorion), feedback geven, programmatisch toetsen, OSCE (Objective Structured Clinical Examination).
- Bij 'professioneel docentschap/professionele ontwikkeling': discussiefora.

In hoofdstuk 3, paragraaf 3.2.4 staat beschreven welke van de voorgestelde professionaliseringstrajecten of initiatieven ten aanzien van ICT in het onderwijs worden aangeboden binnen de instellingen. Bij deze vraag is ook een open antwoordcategorie aangeboden waarin contactpersonen zelf andere vormen van professionalisering konden aangeven. Hieronder volgt een beschrijving van deze categorie.

Binnen het hbo wordt hier twee keer maatwerktrajecten genoemd, een keer wordt aangegeven dat trainingen via derde partijen worden aangeboden en een keer wordt genoemd dat er ook veel aandacht is, in het kader van 'future proof onderwijs' voor welke rol ICT in de toekomst kan gaan spelen in beroepen waarvoor wordt opgeleid. Zonodig wordt het curriculum daarop aangepast en waar nodig wordt dit gecombineerd met professionaliseringstrajecten van docenten en opleidingen.

Binnen het wo worden hier de volgende aanvullingen genoemd: 1: bottom-up projecten worden ondersteund, maar niet als grassrootsprojecten (dus zonder financiële stimulans) 2: facultaire projecten die een specifieke focus kiezen op een thema, 3: inspireren met good practices en daarna ondersteuning on the job (ICTO good practices tijdens alle facultaire onderwijsdagen en tijdens strategiedagen voor opleidingsdirecteuren en voor bestuurders), 4: verdiepingsmodule blended learning voor na het behalen van de BKO, 5: oprichting van een instituut dat zich gaat richten op onderwijsinnovatie en van waaruit de docentprofessionalisering, inclusief de BKO gecoördineerd gaan worden, en 6: sessies/ evenementen over specifieke onderwerpen waarvoor de docentenpopulatie wordt uitgenodigd. "Het doel hiervan is kennis en informatie verspreiden maar ook feedback en input te krijgen over wat zij nodig hebben, of graag aan dienstverlening willen zien".

LITERATUUR

Alst, J. van, Jong, R. de & Keulen, H. van (2009). Docentprofessionaliteit in het Nederlandse hoger onderwijs. Naar een professionele infrastructuur als voorwaarde voor studiesucces. Den Haag: VSNU.

Jong, R. de, Andernach, T., Barendsen, E. & Mulder, J. (2011). Externe kwaliteitsborging BasisKwalificatie Onderwijs in de praktijk. Een onderzoek naar een bruikbaar auditsysteem. Den Haag: SoFoKleS.

Jong, R. de, Mulder, J., Deneer, P. & Keulen, H. van (2013). Poldering a Teaching Qualification System in Higher Education in the Netherlands, a typical Dutch phenomenon. Teacher training in higher education in the Netherlands, RED-U magazine, Vol 11 (3), 23-40. Retrieved from: <http://red-u.net/redu/index.php/REDU/issue/view/7326/1/2015>.

Jong, R. de & Mulder, J. (2014). Externe audits van de BKO in het perspectief van de Strategische Agenda HO, Onderwijs van Onderzoek, 43/1,21-25.

COLOFON

Auteurs

Ineke Lam en Riekje de Jong, Universiteit Utrecht

Opdrachtgever

Janina van Hees, SURFnet

Grafisch ontwerp en opmaak

Vrije stijl, Utrecht

Datum

Utrecht, juni 2015

SURF

info@surf.nl

www.surf.nl

2015

Beschikbaar onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland.
www.creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl

SURF